

Zicht op... de waarde van kunst- en cultuureducatie

Een verzameling van citaten, in samenwerking met Kunstconnectie

KUNST
CONNECTIE

---

branchevereniging voor
kunsteducatie en kunstbeoefening

CULTUURNETWERK_ nl

Inhoud

Vooraf		5
1	Algemeen	7
	1.1 Kunst en cultuur	7
	1.2 Kunst- en cultuureducatie	13
2	Samenlevingsopbouw en sociale cohesie	22
	2.1 Kunst en cultuur	22
	2.2 Kunst- en cultuureducatie	30
3	Economische groei	34
	3.1 Kunst en cultuur	34
	3.2 Kunst- en cultuureducatie	37
4	Persoonlijke ontwikkeling	39
	4.1 Kunst en cultuur	39
	4.2 Kunst- en cultuureducatie	41
Studiecentrum Cultuurnetwerk Nederland		45

Vooraf

'Wat is het waard?' Een vraag die regelmatig in gesprekken over actieve kunstbeoefening naar voren komt en die voortkomt uit vragen naar het waarom van de publieke verantwoordelijkheid voor kunsteducatie en amateurkunst. En naar het waarom van financiële bijdragen van de overheid en naar de wenselijkheid van het beleid van overheden op dit punt.

'Wat is het waard?', betreft de vraag naar de maatschappelijke meerwaarde van kunsteducatie en actieve kunstbeoefening en naar de noodzaak om die te subsidiëren. Een vraag die ook terugkomt in gesprekken van medewerkers van instellingen voor kunsteducatie met direct belanghebbenden, zoals cursisten, ouders, leerkrachten, medewerkers van kinderopvang, wijkwerkers en ambtenaren.

Argumenten om die meerwaarde te onderbouwen zijn er volop. En ze worden veelvuldig gehanteerd, door de mensen uit de sector, maar zeker ook door politici, bestuurders, beleidsmakers, kunstenaars en wetenschappers. Argumenten die betrekking hebben op het belang van kunst en cultuur, de betrokkenheid daarbij en een actieve deelname eraan. Argumenten over het belang van de actieve kunstbeoefening voor de individuele ontwikkeling van jong en oud, en voor die van personen in groepen, zoals dit met dans, zang en toneel aan de orde is. Argumenten over het belang van kunsteducatie en kunstbeoefening voor de samenleving; voor de bijdragen die het levert aan sociale samenhang, leefbaarheid in buurt en wijk, creatieve economie, vestigingsklimaat en city marketing.

In deze *Zicht op...* hebben Cultuurnetwerk Nederland – expertisecentrum voor cultuureducatie – en Kunstconnectie – branchevereniging voor kunsteducatie en kunstbeoefening – een groot aantal argumenten bijeen gebracht. Er is een scherpe selectie gemaakt uit uitspraken van politici, beleidsmakers en adviesraden uit Nederlandstalige bronnen. Gebundeld, overzichtelijk gerubriceerd en met een duidelijke afzender. We beseffen dat het een momentopname is en dat lang niet alle mogelijke bronnen – zoals die op decentraal niveau – gebruikt zijn. We streefden niet naar volledigheid, wel naar een valide overzicht van de soorten argumenten en nieuwe inzichten.

De verzamelde argumenten laten zien dat de overheid kunsteducatie en amateurkunst vooral van belang vindt vanwege de instrumentele doelen die hiermee bereikt kunnen worden. De maatschappelijke betekenis ervan staat voorop, meer dan de kunstintrinsieke waarde. Die wordt beleefd en nagestreefd door de professionals en de beoefenaren in de sector zelf. En terecht, want daar zit het onderscheidend vermogen van intrinsieke kunsteducatie ten opzichte van processen om de opbouw van de samenleving te versterken. En daar zit de ook kracht van de sector. De instrumentele doelstelling is van belang om de noodzakelijke publieke verantwoordelijkheid te staven. Deze wordt met name benadrukt door politici, beleidsmakers én het management in de sector, die immers verantwoordelijk is voor de financiële continuïteit en het creëren van randvoorwaarden waarmee de professionals hun producten kunnen vormgeven en aanbieden aan een zo breed mogelijk publiek in de vrije tijd en in het onderwijs.

In die match zit de kracht van de sector. Passie voor kunst, betrokkenheid bij mensen, liefde voor het vak, trots op de bijdrage aan de artistieke ontwikkeling van de deelnemers en geloof in het maatschappelijk effect van de inspanningen.

Ap de Vries
directeur Kunstconnectie

Piet Hagenaars
directeur Cultuurnetwerk Nederland

1 Algemeen

1.1 KUNST EN CULTUUR

Toegankelijkheid en bereikbaarheid van alle vormen van kunst en cultuur dienen gezien te worden als een onvervreemdbaar recht van mensen.

Bron: J. Marijnissen (SP). Breng kunst en cultuur naar de mensen. Redevoering op het congres van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouw-Directeuren. Tilburg, 8 juni 1998.

Jonge mensen betrekken bij kunst en cultuur: men kan er niet vroeg genoeg mee beginnen. Het versterkt het toekomstige draagvlak voor kunst en cultuur, het legitimeert de overheidsuitgaven op dit gebied, het heeft absoluut zin. Daar tegenover werd geopperd dat het effect van cultuureducatie op scholen veel minder is dan men vaak denkt en dat het vooral erom gaat om gezinsverband aan kunst en cultuur 'te doen'. Maastricht realiseert zich dat omtrent het nut en effect van cultuureducatie de laatste woorden nog niet zijn gezegd. Dat neemt niet weg dat we alle middelen te baat moeten nemen om het draagvlak en het bereik van kunst en cultuur te vergroten.

Bron: Gemeente Maastricht. Cultuurvisie 2002-2010. Onorthodox en flexibel. Maastricht: Gemeente Maastricht, 2001.

[...] wordt het culturele leven vaak gezien als een piramide, waarbij de internationaal gewaardeerde kunst de top vormt en de amateurkunst de brede basis. Hoewel het streven om te excelleren vaak de drijvende kracht is achter elke kunstbeoefening, versterkt de metafoor van de piramide de gedachte dat elk niveau daarin slechts in functie staat tot een hoger niveau. Dat veronachtzaamt dat elke culturele activiteit eerst en vooral een waarde op zichzelf heeft. Bovendien ligt de kracht van een bloeiende cultuur niet slechts in een goede doorstroming, maar in een algehele wisselwerking tussen en binnen de verschillende culturele domeinen, zoals bijvoorbeeld tussen muziekscholen, professionele en amateur-orkesten, koren, popgroepen en conservatoria.

Bron: M. van der Laan (D66), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Meer dan de som. Beleidsbrief cultuur 2004-2007. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2003.

Kunst en cultuur gedijen in een stedelijke of regionale omgeving met voldoende culturele dynamiek, dat wil zeggen: wisselwerking tussen initiatieven van kunstenaars, instellingen, podia en hun publiek. Zowel gemeenten en provincies als het rijk zijn gebaat bij de versterking van het culturele klimaat.

Bron: M. van der Laan (D66), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Meer dan de som. Beleidsbrief cultuur 2004-2007. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2003.

Of mensen naar het theater gaan of liever naar voetbal kijken op televisie is een vrije keuze.

Culturele voorzieningen moeten toegankelijk zijn voor iedereen [...].

Bron: M. Asscher, oud-directeur Kunsten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Cultuurnetwerk Special 2: nieuwsbrief van Cultuurnetwerk Nederland. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland, 2003.

Het waarborgen van de toegang tot kunst en cultuur voor alle bevolkingsgroepen is een belangrijke taak van de overheid. Als gemeente vervullen we die taak onder meer door vanuit de cultuurbegroting allerlei voorzieningen te subsidiëren.

Bron: Gemeente Groningen. Beleidsplan Cultuur 2005-2008. Groningen: Gemeente Groningen, 2004.

[...] en de stellige overtuiging dat kunst en cultuur onmisbaar zijn voor de samenleving. Kunst en cultuur zetten je aan het denken, doen vanzelfsprekendheden wankelen, werken relativerend en

zaaien verwarring. Ze zorgen voor creativiteit in onze kenniseconomie. Daarnaast heeft kunst een op zich zelf staande, intrinsieke waarde: kunst biedt schoonheid, ontspanning en plezier. Kunst verbetert de kwaliteit van het leven.

Bron: J. Bussemaker & J. Leerdam (PvdA). Kunst maakt het leven mooier en kan mensen bij elkaar brengen. Volkskrant, 8 november 2005.

Cultuur heeft waarde in zichzelf: pure schoonheid, ontspanning, het onverwachte experiment. Cultuur verrijkt, hoe dan ook.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Toespraak minister Van der Hoeven bij Paradiso Pitch, 27 augustus 2006 te Amsterdam.

Kunst en cultuur zijn in staat om mensen erbij te halen en te houden. Net zoals een school te maken heeft met de wijk waarin hij staat, met de samenstelling van de bevolking, zo neemt ook een culturele instelling een rol en een positie in ten opzichte van haar publiek en omgeving. Net als een school heeft ook een culturele instelling een maatschappelijke opdracht. Die opdracht betekent geen instrumentele benadering van cultuur. Cultuur heeft waarde in zichzelf: pure schoonheid, ontspanning, het onverwachte experiment. Ons iets laten zien zoals we het nog niet eerder zagen. Ons te raken, met échte, tastbare getuigen uit het verleden. Juist die intrinsieke waarde is belangrijk voor een samenleving.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Toespraak door J.J. Knol namens minister van der Hoeven, bij het debat 'Onderwijs, canon, cultuur' over de canon in Amsterdam op 6 december 2006.

Het zelf beoefenen (doen) en ervaren (meemaken) van kunst en cultuur vormt de basis van het culturele leven in ons land. Het is belangrijk dat deze basis zo breed, sterk en toegankelijk mogelijk is.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Brief van de minister van onderwijs, cultuur en wetenschap aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Den Haag, 21 december 2006.

Zeker in een economische context waarin de schaarste aan kennis en creativiteit alleen maar nijpender wordt, levert een florerende kunst- en cultuursector een onschatbare bijdrage aan toekomstige welvaart en toekomstig welzijn. Hier en nu is cultuur onmisbaar als bron van onderlinge binding en zingeving. Mensen hebben om goed te kunnen functioneren, alleen of in groepsverband, een referentiekader nodig. [...] Zo'n stelsel schept een band tussen mensen en fungeert vaak als basis voor gedeelde waarden, verwachtingen en leefregels. Kunst prikkelt vooral de verbeelding; kunst schept ongekende vergezichten die mensen kunnen inspireren – en sommigen zelfs uitzicht bieden op de zin van het bestaan.

Bron: Raad voor Cultuur. Innoveren, participeren! : advies agenda cultuurbeleid & culturele basisinfrastructuur. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2007.

Waarom subsidieert de overheid cultuur? [...]

In de eerste plaats is er het argument van het collectief goed. Een voorbeeld uit de kunsten is een beeld in een park. Iedereen kan ervan genieten, maar je kunt mensen die er langs lopen niet elke keer vragen er iets voor te betalen. [...].

In de tweede plaats is er het argument van externe effecten. Musea en theaters hebben een positief effect op de horeca in een wijk of op winkeliers in een gemeente. Ook trots, internationale uitstraling en de bijdrage van culturele voorzieningen aan het toerisme zijn voor de overheid een reden om kunst te steunen.

In de derde plaats is er het argument van het merit good, iets waarvan het gunstig wordt geacht dat

mensen er toegang toe krijgen. De meeste mensen vinden het een goed idee dat kinderen gestimuleerd worden om theater en musea te bezoeken of serieuze boeken te lezen. Voor volwassenen bestaat het klassieke ideaal van de volksverheffing door kunst.

In de vierde plaats is er het conserveringsargument. Het kan van belang zijn om vormen van kunst en erfgoed die wellicht nu niet erg in trek zijn voor toekomstige generaties te bewaren.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Kunst van leven. Hoofdlijnen cultuurbeleid. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2007.

Iedere jongere tot 18 jaar dient, actief of passief, vertrouwd te raken met één of meer kunstvormen. Elke Nederlander moet gebruik kunnen maken van goede voorzieningen op het gebied van kunst- en cultuurbeoefening: op school, rondom school en daarbuiten.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Kunst van leven. Hoofdlijnen cultuurbeleid. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2007.

Cultuur loont!

Een samenhangend gemeentelijk cultureel aanbod draagt bij aan een vergroting van cultuurdeelname. Kunstzinnige en creatieve talenten worden erdoor gestimuleerd en ontwikkeld. Een breed kunst- en culturaanbod maakt de gemeente aantrekkelijk als woon- en vestigingsplaats. Naar creatief geschoold personeel is steeds meer vraag, niet alleen in de creatieve sector (reclame, architectuur, vormgeving) maar ook voor innovatie in industrie en dienstverlening. [...]

Cultuur bindt!

Cultuur heeft een sociaal-maatschappelijke waarde. Het versterkt de lokale samenhang en brengt mensen samen in hun hobby, hun beleving. Het deelnemen aan kunstzinnige activiteiten vormt een meerwaarde en stimulans om je cultureel verder te ontplooien en hier letterlijk een podium voor te vinden. Doordat mensen met elkaar muziek maken, of een monument bezoeken of anderszins kunstzinnig bezig zijn, ontmoeten en ontdekken ze elkaar. Het kan een stimulans bieden voor in de toekomst. Wellicht vinden ze elkaar, versterken ze elkaar en vormen zij middels samenwerking een cultureel en sociaal platform. [...]

Cultuur inspireert!

Een enkeling zal zich via kunst en cultuur expliciet willen uiten. Door middel van kunsteducatie zullen ieders talenten worden gestimuleerd en verder ontwikkeld. Of dat nu binnen het plaatselijke amateurtoneel gebeurt, of individueel bij muzieklessen, in galleries van kunstenaars, door het bezoeken van een expositie of het houden van een excursie naar de Grebbelinie: het kan je verbazen, inzicht geven, je gevoel verrijken. Cultuur verrijkt je als mens, als individu én als deelnemer van een groter sociaal verband.

Bron: Gemeente Woudenberg. Nota Cultuurbeleid 2007-2010. Woudenberg: Gemeente Woudenberg, 2007.

Kunst en cultuur verbinden mensen, laten nieuwe inspirerende perspectieven zien, kunnen ontroeren en verwonderen en ons een spiegel voorhouden. Cultuurbeleid draagt bij aan sociale samenhang en aan een vitale economie. Een rijk cultureel leven is een bron van creativiteit en versterkt het internationale vestigingsklimaat. Het is essentieel bij het creëren van trots en gemeenschapsgevoel in onze samenleving.

Bron: CDA, PvdA & Christen Unie. Coalitieakkoord tussen de Tweede Kamerfracties van CDA, PvdA en ChristenUnie. 7 februari 2007.

De leden van de SP-fractie hechten grote waarde aan de amateurkunst. Het is de basis van persoonlijke ontplooiing, van deelname aan kunst en cultuur en levert een belangrijke bijdrage aan een vitaal kunstklimaat.

Bron: SP. Verslag van een schriftelijk overleg [van de commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 30 augustus 2007. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800 VIII, nr. 179].

Te spreken van een veranderende samenleving is een cliché van alle tijden, maar daarom niet minder waar, en precies in kunst en cultuur worden die veranderingen het eerst onderzocht en becommentarieerd.

Bron: Raad voor Cultuur. Basisinfrastructuur 1.0. Subsidieplan advies 09-12. Algemene inleiding. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2008.

Wie actief een kunstdiscipline beoefent, kennisneemt van cultuuruitingen of reflecteert op kunst, erfgoed en media draagt immers bij aan een levendig cultureel klimaat.

Bron: Raad voor Cultuur. Subsidieplan advies 09-12. Amateurkunst en cultuureducatie. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2008.

De overheid ondersteunt cultuur vanwege de intrinsieke waarde en de positieve maatschappelijke effecten: cultuur is cruciaal voor informatieverwerving en meningsvorming in de democratie, draagt bij aan de individuele ontplooiing van mensen en aan de economische groei.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2009 [Tweede Kamer 2008-2009, 31 700 VIII, nr. 2].

De voorwaarden voor een bloeiend cultureel leven bestaan uit een vrij, kwalitatief hoogwaardig kunstleven en een brede deelname aan cultuur. Passief, als toeschouwer en actief, als beoefenaar moeten zoveel mogelijk mensen worden betrokken bij culturele activiteiten.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2009 [Tweede Kamer 2008-2009, 31 700 VIII, nr. 2].

Wij beschouwen cultuur als een belangrijke factor voor de kwaliteit van leven in steden en dorpen. Cultuur is van ons allemaal, raakt ons allemaal en bindt ons allemaal. Cultuur vertelt ons wie we zijn en waar we vandaan komen en gunt ons daarmee ook een blik op de toekomst. Cultuur maakt het bestaan mooier, leuker, inspirerender. Cultuur nodigt uit om ernaar te kijken en te luisteren en er zelf aan mee te doen. Met ons cultuurbeleid voor Zuid-Holland willen wij bijdragen aan een provincie waar het goed wonen, werken, vestigen en vertoeven is. Bewoners en bezoekers meer bewust maken van het kleurrijke Zuid-Hollandse verleden, meer kunnen laten profiteren van het rijk gevarieerde cultuuraanbod. Dat zijn onze ambities. Cultuur is zo bezien geen kostenpost maar een investering die zich meer dan terugbetaalt.

Bron: Provincie Zuid-Holland. Cultuurplan 2009-2012. Mooi en Meedoen. Méér ruimtelijke kwaliteit en cultuurparticipatie. Den Haag: Provincie Zuid-Holland, 2008.

Cultuur is van wezenlijk belang voor een samenleving. Niet alleen vanwege de economische functie en de aanzuigende werking voor de vestiging van grote internationale instellingen en bedrijven. Cultuur is juist van belang omdat het een bindend element is in de samenleving. Een samenleving die in korte tijd ingrijpend van samenstelling is veranderd en waarvan regelmatig wordt gezegd dat zij in identiteitscrisis verkeert. Cultuur inspireert, enthousiasmeert en zet aan tot reflectie, kan tegenstellingen oproepen waardoor debat en discussie ontstaat, maar kan daardoor mensen juist ook weer dichter bij elkaar brengen en tot ontmoeting leiden tussen verschillende publieksgroepen. Immers, een samenleving zonder debat en zonder ontmoeting is een dode samenleving. Cultuur is een

essentiële voorwaarde voor een dynamische, levendige samenleving. Cultuur is om met Albert Verwey te spreken een 'wonderlijke noodzaak'.

Bron: Gemeente Den Haag. 'Wonderlijke noodzaak'. Meerjarenbeleidsplan kunst en cultuur 2009-2012. Den Haag: Gemeente Den Haag, 2008.

In een samenleving die aan allerlei veranderingen onderhevig is, is de inspirerende kracht van kunst en cultuur hard nodig. Een innovatief en visionair cultuurbeleid kan ontwikkelingen in een samenleving zichtbaar maken en stimuleren en draagt bij aan economische en sociale doelstellingen. Cultuurbeleid kan ook helpen bij het geven van antwoorden op vragen in de ruimtelijke ordening en kan de culturele dimensie binnen provinciale vraagstukken aanwijzen en verder ontwikkelen. Met andere woorden cultuur levert een krachtige bijdrage aan de samenleving omdat het bijdraagt aan innovatie en ontwikkeling, verbinding en verrijking en de kwaliteit van de omgeving. De provincie voelt zich (mede)verantwoordelijk voor het behoud en de ontwikkeling van cultuur als kracht van de samenleving en wil ervoor zorgen dat de bijdrage van cultuur aan de samenleving optimaal is.

Bron: Provincie Utrecht. Cultuur is kracht. Ontwerp cultuurnota 2009-2012. Utrecht: Provincie Utrecht, 2008.

Mensen beleven plezier aan en halen inspiratie uit kunst en cultuur. In dit kader vinden wij het belangrijk dat zo veel mogelijk inwoners deelnemen aan cultuur, als bezoeker of als maker. Het beoefenen van cultuur draagt bij aan een gevoel voor schoonheid, waardering voor het verleden en aan kwaliteit van leven. Wij realiseren ons steeds meer dat het cultureel bewustzijn essentieel is om ook in de toekomst een goede leefomgeving te behouden. Cultuurparticipatie draagt bij aan sociale cohesie en aan de vorming van identiteit. Vanuit dit perspectief zetten wij naast het stimuleren van amateurkunst, specifiek in op het versterken van cultuureducatie van jongeren via het onderwijs. Het onderwijs is immers de plek om alle kinderen en jongeren te bereiken, ongeacht hun culturele en sociale achtergrond. We dragen met ons beleid bij aan het vergroten van het publieksbereik, aan de persoonlijke ontwikkeling van burgers en aan het stimuleren van de jeugd als cultuurconsument van de toekomst.

Bron: Provincie Utrecht. Cultuur is kracht. Ontwerp cultuurnota 2009-2012. Utrecht: Provincie Utrecht, 2008.

Kunst is een belangrijke bouwsteen in de samenleving. Naast economische betekenis, hebben de kunsten een positieve uitwerking op de identiteit, creativiteit, het welzijn en het ver- en inbeeldingsvermogen. Kortom kunst is van invloed op de persoonlijke groei van de individuele burger en van de maatschappij als geheel. Wij vinden het belangrijk dat er voldoende ruimte is voor deze waardevolle bijdrage van kunst aan de maatschappij.

Bron: Provincie Utrecht. Cultuur is kracht. Ontwerp cultuurnota 2009-2012. Utrecht: Provincie Utrecht, 2008.

Rotterdam is rijk aan cultuur en cultuur is een verrijking. Deelnemen aan cultuur, of het nu gaat om het genieten van het aanbod van culturele instellingen of om het zelf beoefenen van kunst, draagt bij aan maatschappelijke participatie. Het heeft een persoonlijk element, omdat het je emotioneel raakt, omdat je je passie erin kwijt kunt, of omdat je je (culturele) competenties als verbeelding, creativiteit en zelfontplooiing erdoor vergroot. Cultuur beweegt je, ontroert je, zet je aan het denken en laat je kennismaken met nieuwe werelden. Tegelijkertijd zorgt cultuur voor cohesie tussen diverse groepen, stimuleert zij ontmoetingen, zorgt zij voor saamhorigheid, maakt zij problemen zichtbaar en bespreekbaar, houdt zij een spiegel voor en bevordert zij het creatieve vermogen van de samenleving. Zoals de Kunstfactor, het eind 2006 opgerichte landelijke sectorinstituut voor amateurkunst, het zo treffend formuleert: cultuurdeelname draagt bij aan het 'Bruto Nationaal Geluk'.

Bron: Gemeente Rotterdam. In verbeelding van elkaar samen het toneel van de stad zijn. Uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2009-2012. Rotterdam: Gemeente Rotterdam, 2008.

Kunst kan het besef van gezamenlijkheid versterken, heft de dagelijkse sfeer op en geeft plezier.

Bron: J. Klijnsma (CDA), wethouder voor cultuur in Den Haag. Zingen en dansen helpt. Binnenlands bestuur, 11 januari 2008.

Kunst en cultuur hebben het in zich om mensen te raken en te verwonderen. Zij verleiden mensen op andere manieren naar de wereld te kijken. Kunst en cultuur hebben ook een waarde die de individuele betekenis overstijgt. Binnen de samenleving kan de cultuursector de sociale samenhang versterken, bijdragen aan goed onderwijs en een vitale economie bevorderen. Een breed kunstaanbod dat een divers publiek bereikt is daarvoor belangrijk.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Brief van de minister van onderwijs, cultuur en wetenschap aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Den Haag, 10 juni 2008. [Tweede Kamer 2007-2008, 28989, nr. 80].

Kunst en cultuur moeten naar de mensen worden gebracht en zijn niet alleen bedoeld voor een kleine groep mensen in een klein deel van het land.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Verslag van een algemeen overleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 12 augustus 2008. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31 482, nr. 15].

Een bloeiende cultuur werpt ook op economisch en fiscaal terrein vruchten af en is essentieel voor de nationale identiteit.

Bron: B. van der Ham (D66). Verslag van een algemeen overleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 12 augustus 2008. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31 482, nr. 15].

De minister moet zijn collega's aanspreken op hun financiële medeverantwoordelijkheid vanwege de maatschappelijke waarde van kunst en cultuur voor integratie, onderwijs, toerisme, innovatie, vestigingsklimaat en een vitale democratie.

Bron: H. van Leeuwen (SP). Verslag van een algemeen overleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 12 augustus 2008. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31 482, nr. 15].

Het actief en passief beleven van kunst en cultuur is belangrijk voor iedereen. Bovendien heeft een goed cultuuraanbod een positieve invloed op de sociaaleconomische positie, het vestigingsklimaat en de amateurkunst in een regio.

Bron: I. Aasted Madsen-van Stiphout (CDA) Verslag van een algemeen overleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 12 augustus 2008. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31 482, nr. 15].

De CDA-fractie onderschrijft het belang van vergroting van het maatschappelijk draagvlak, betrokkenheid van culturele instellingen bij de samenleving en versterking van het ondernemerschap [...].

Bron: I. Aasted Madsen-van Stiphout (CDA) Verslag van een algemeen overleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 12 augustus 2008. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31 482, nr. 15].

De regering wil een bloeiende kunst en cultuur stimuleren en alle jongeren vroeg daarmee in aanraking brengen.

Bron: Troonrede, 16 september 2008.

Ons doel is dat iedereen met kunst in aanraking komt, onafhankelijk van waar of hoe iemand woont. Ik heb gezegd dat kunst tot in de haarvaten van Nederland gevoeld moet kunnen worden. Dat betekent niet dat in elk dorp of wijk een podium moet komen, maar het is wel belangrijk dat bijvoorbeeld Nedfo naar de Bijlmer gaat om mensen die van nature niet in aanraking komen met kunst en cultuur, erbij te betrekken. Dat soort initiatieven verdient ondersteuning en moet verder worden uitgebouwd.

Bron: N. Van Vroonhoven-Kok (CDA). Verslag van een wetgevingsoverleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 29 oktober 2008. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 700 VIII, nr. 30].

Hoe krijgen wij meer mensen enthousiast voor amateurkunst? Wij zijn ontzettend blij met het bedrag van 5 mln. dat is gereserveerd voor cultuur en de brede school. Dat is immers de plek waar jonge mensen bereikt moeten worden. Wij zouden het een mooie gedachte vinden als die 5 mln. ook ingezet zou worden voor amateurverenigingen, of dat nu toneelclubs zijn of harmonieën. Ik wil graag terugkomen op een door de Kamer aangenomen motie over de muziekscholen. In veel gemeenten leiden die immers een zieltogend bestaan, terwijl het zo belangrijk is dat kinderen kennismaken met muziek.

Bron: N. Van Vroonhoven-Kok (CDA). Verslag van een wetgevingsoverleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 29 oktober 2008. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 700 VIII, nr. 30].

Ik denk dat kunst allerlei zeer wenselijke effecten heeft. Het kan mensen een identiteit helpen verschaffen, het kan sociale binding opleveren, het kan economisch profijt opleveren, noem het allemaal maar op. Maar de beste manier om dat te stimuleren is door er als overheid niet al te instrumenteel mee om te gaan. [...]. Als wij proberen ervoor te zorgen dat er mooie kunst gemaakt wordt en dat het toegankelijk is voor mensen, dat zij erin kunnen participeren en dat zij het leren waarderen, dan heeft dat allerlei instrumentele effecten die voor een deel de reden zijn waarom mensen bereid zijn om kunst te subsidiëren, om daar belastinggeld voor aan te wenden. Mijn neiging is om de intrinsieke waarde van de kunst – het maakt het leven mooier en rijker – voorop te houden. Volgens mij wringt dat helemaal niet met het instrumentele gebruik daarvan.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.. Verslag van een wetgevingsoverleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 29 oktober 2008. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 700 VIII, nr. 30].

1.2 KUNST- EN CULTUUREDUCATIE

De omvang van de activiteiten in de sector van amateurkunst en kunsteducatie wordt wellicht nog wel het meest pregnant uitgedrukt door het feit dat bijna zes miljoen Nederlanders op enige wijze actief zijn als amateurkunstenaar. Hun activiteiten lopen uiteen van het schrijven van gedichten tot en met het in verenigingsverband deelnemen aan muziek en toneelactiviteiten. Onder de beoefenaars van amateurkunst bevindt zich een groep van zo'n anderhalf miljoen mensen die wekelijks uren aan hun kunst besteedt en diverse lessen en cursussen volgt om zich er verder in te ontwikkelen. De deelnemers aan de amateurkunst vormen – zo wijst onderzoek uit – ook een brede afspiegeling van de sociale samenstelling van de Nederlandse bevolking. De amateurkunstenaren tonen zich bovendien

vaak zeer betrokken toeschouwers van die professionele vormen van kunst, waarmee zij zich verwant voelen.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Brief van de staatssecretaris van onderwijs, cultuur en wetenschappen aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Zoetermeer, 23 november 1999. [Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26591, nr. 10].

Cultuureducatie is ook een investering in nieuw publiek en in een cultureel vitale, open samenleving. Cultuureducatie staat in dienst van verschillende doelstellingen: persoonlijke ontwikkeling, cultuurparticipatie en maatschappelijke bewustwording. Die drie doelstellingen zijn niet los van elkaar te zien. Ze liggen in de praktijk in elkaars verlengde.

Bron: Gemeente Amsterdam, afdeling Kunst & Cultuur (DWA). Nota Cultuureducatie 2000-2004. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, 2000.

Miljoenen Nederlanders – jong en oud, autochtoon en allochtoon – zijn op uiteenlopende wijze actief in de amateurkunst. Het aanbod aan cursussen in de cultuureducatie stelt vele amateurkunstenaars in staat hun vaardigheden in de kunsten onder professionele begeleiding verder te ontwikkelen. Amateurkunst en cultuureducatie zijn dan ook zeer belangrijke instrumenten in onderwijs en vrije tijd om de cultuurparticipatie in ons land te bevorderen.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Verslag van een schriftelijk overleg [met de vaste commissie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen], vastgesteld 7 februari 2000. [Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26591, nr. 14].

Daarnaast kunnen Centra voor de kunsten ook meer fungeren als podium waar zich de activiteiten van de plaatselijke amateurkunstenaars concentreren (repetities, uitvoeringen, tentoonstellingen etc.).

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Verslag van een schriftelijk overleg [met de vaste commissie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen], vastgesteld 7 februari 2000. [Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26591, nr. 14].

Mevrouw Visser-van Doorn (CDA) wees op de grote waarde van kunst en cultuur voor de ontplooiing van mensen. Het actief beoefenen van kunst heeft een grote meerwaarde. Centra voor de kunsten en instellingen voor amateurkunst vervullen een belangrijke rol als aanbieders van mogelijkheden voor actieve kunstbeleving.

Bron: M. Visser-van Doorn (CDA). Verslag van een algemeen overleg [van de vaste commissie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen], vastgesteld 22 mei 2000. [Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26591, nr. 18].

Omdat de samenhang tussen kunst, cultuur en de samenleving zo'n belangrijke plaats inneemt in onze visie, is er ons veel aan gelegen de cultuureducatie te bevorderen. Tussen de kunstproductie en de publieke overdracht is vaak een lange weg te gaan. [...] Zij kunnen vervolgens helpen een publiek te interesseren. Kunstparticipatie en –educatie helpen de kloof te overbruggen.

Bron: Gemeente Almere. Cultuurnota Almere 2002-2005. Almere: Gemeente Almere, 2001.

Amateurkunst, decentralisatie van cultuur en cultuureducatie dragen bij aan een steviger cultureel klimaat. Ze zorgen immers voor een betere verankering van kunst en cultuur in de Nijmeegse samenleving.

Bron: Gemeente Nijmegen. Koers 2015. Cultuur aan de Waal. Verbreding, verankering, verbinding, doorstroming. Nijmegen: Gemeente Nijmegen, 2001.

Cultuur is van mensen samen. De recreatieve, de sociale en de educatieve functie is voor ons van belang. [...] Bij verankering moet ook steeds gekeken worden waar de gesubsidieerde cultuur aansluiting kan vinden met de 'andere' cultuur. Basis voor een goede verankering ligt in een keuze voor het belang van cultuureducatie. Deze educatie wordt gedragen door twee van onze grootste instellingen: De Lindenberg en de Openbare Bibliotheek.

Bron: Gemeente Nijmegen. Koers 2015. Cultuur aan de Waal. Verbreding, verankering, verbinding, doorstroming. Nijmegen: Gemeente Nijmegen, 2001.

Cultuureducatie is van groot belang teneinde jonge generaties in aanraking te brengen met kunst en cultuur. Tegelijkertijd zou het een illusie zijn te menen dat een uurtje 'kunstles' per week de animo vergroot als het onderwijs tegelijkertijd verzakelijkt en de vakken die niet arbeidsmarktgericht zijn maar wel culturele bagage verschaffen, worden geschrapt. Even belangrijk als cultuureducatie is dat kinderen worden geschoold in een cultureel klimaat waar niet alleen 'werk, werk, werk', maar ook andere waarden heersen.

Bron: F. Halsema (Groen Links) & P. Rosenmöller (Groen Links). NRC, 7 juni 2001 (ingezonden brief).

Cultuureducatie is een investering in het culturele klimaat van de toekomst. [...] Wij vinden dat nog meer dan in het verleden de gesubsidieerde instellingen een eigen taak hebben in het tot stand brengen van een educatief aanbod. Investeren in het publiek van de toekomst is een noodzakelijkheid.

Bron: Gemeente Alkmaar. Alkmaar, wijzer van cultuur. Cultuurnota 2002-2005. Alkmaar: Gemeente Alkmaar, 2002.

Cultuur is een wezenlijk onderdeel van modern burgerschap. Iedereen moet daarom onbelemmerd toegang hebben tot het culturele aanbod. Cultuureducatie kan mensen daarvoor de vaardigheden aanreiken. Zij kan de competenties verschaffen om deel uit te maken van de cultuur en er naar eigen keuze in te participeren. Dat maakt cultuureducatie tot een belangrijke opgave voor zowel de overheid als het culturele veld - als een van de manieren om de betrokkenheid bij kunst en culturele ontwikkelingen te vergroten. Het kan en mag zich dan ook niet tot kinderen en jongeren beperken.

Bron: Raad voor Cultuur. Vooradvies van de Raad voor Cultuur (2005-2008). Cultuur, meer dan ooit. Inleiding en sectoranalyses. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2003.

De amateurkunst kent vele beoefenaren, op uiteenlopende terreinen en op verschillende niveaus. [...] De taak van de overheden ligt expliciet in de ondersteunende en voorwaardenscheppende sfeer. Zij moeten ervoor zorgen dat er een infrastructuur van faciliteiten en netwerken beschikbaar is die voortdurend de (veranderende) vraag van amateur-kunstenaars volgt.

Bron: Raad voor Cultuur. Vooradvies van de Raad voor Cultuur (2005-2008). Cultuur, meer dan ooit. Inleiding en sectoranalyses. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2003.

[...] de Raad hecht aan de brede participatiegedachte binnen de amateurkunst en cultuureducatie. De Raad was en is van mening dat iedereen in de gelegenheid moet worden gesteld om kennis te maken met kunst, omdat kunst – in welke vorm dan ook – een specifieke en wezenlijke uitingsvorm is van de menselijke vermogens en het menselijk bestaan. Na kennismaking kan iedereen zelf beslissen of hij zich verder in kunst wil verdiepen en zo ja, of hij dat als amateur of als professional wil doen. Het onderwijs speelt bij de kennismaking een belangrijke rol: hier wordt in principe ieder kind bereikt. Dit kan echter alleen een algemeen programma bieden en heeft niet de mogelijkheid om in te spelen op specifieke interesses en wensen van individuele leerlingen, zeker niet wanneer het om actieve kunstbeoefening gaat. Amateurkunst en buitenschoolse kunsteducatie zijn in dat opzicht van cruciaal belang. Hoe beter de infrastructuur op deze terreinen functioneert, hoe groter het bereik van

jeugdigen en volwassenen zal zijn en hoe meer mensen hun leven lang plezier aan kunst kunnen beleven.

Bron: Raad voor Cultuur. Vooradvies van de Raad voor Cultuur (2005-2008). Cultuur, meer dan ooit. Inleiding en sectoranalyses. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2003.

De Raad hecht er zeer aan dat gemeenten met behulp van subsidies een betaalbaar cultuureducatief aanbod waarborgen voor al hun inwoners. Hij pleit er ook voor dat gemeenten in hun beleid zorgen voor een breed educatief aanbod, zowel wat betreft inhoud als qua vorm.

Bron: Raad voor Cultuur. Vooradvies van de Raad voor Cultuur (2005-2008). Cultuur, meer dan ooit. Inleiding en sectoranalyses. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2003.

De Raad vindt het belangrijk dat de Centra voor de Kunsten in de toekomst nog meer dan nu het geval is, gaan fungeren als centrale educatieve centra in hun regio.

Bron: Raad voor Cultuur. Vooradvies van de Raad voor Cultuur (2005-2008). Cultuur, meer dan ooit. Inleiding en sectoranalyses. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2003.

De Centra kunnen aan aantrekkelijkheid winnen door uitnodigende en goed onderhouden gebouwen met goede faciliteiten. Dit betekent: betaalbare, geoutilleerde repetitieruimtes en podia maar ook een aantrekkelijke ontvangstruimte en kantine. Het is aan de gemeenten om de Centra voor de Kunsten financieel te steunen.

Bron: Raad voor Cultuur. Vooradvies van de Raad voor Cultuur (2005-2008). Cultuur, meer dan ooit. Inleiding en sectoranalyses. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2003.

Het is des mensen om zich kunstzinnig uit te drukken. De bagage die daarvoor nodig is, krijgt niet iedereen vanzelfsprekend mee. De overheid moet ervoor zorgen dat dit wel gebeurt en iedereen de kans geven om kennis te maken met cultuur door middel van cultuureducatie.

Bron: L. de Noo, secretaris commissie AK/KE Raad voor Cultuur. Debat cultuureducatie cultuurplanperiode 2005-2008. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland, 2003.

Iedere Nederlander zou de mogelijkheid moeten krijgen om een basisniveau te bereiken wat betreft (historische) kennis en esthetisch beoordelingsvermogen op cultureel gebied, en in de eigen creatieve ontwikkeling. Cultuureducatie draagt ertoe bij dat iedereen de verschillende facetten van cultuur die hij of zij in het dagelijks leven tegen komt, kan onderkennen, interpreteren en begrijpen.

Bron: Raad voor Cultuur. Advies cultuureducatie. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2003.

Wanneer mensen cultuureducatie hebben genoten, kunnen ze zelf een bewuste keuze maken om al dan niet actief of receptief in kunst, cultureel erfgoed en/of media te participeren. Cultuureducatie moet er daarom voor iedereen zijn, zowel binnen- als buitenschools, als in de media.

Bron: Raad voor Cultuur. Advies cultuureducatie. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2003.

Cultuureducatie is een belangrijke stap naar een groter publieksbereik en publieksvorming in de toekomst.

Bron: Leefbaar Nederland. Het verkiezingsprogramma – definitief, 2003.

Onze ambitie is dat het kunst- en cultuurbeleid in Emmen bijdraagt aan de ontwikkeling en ontplooiing van de bewoners van onze gemeente, de bevolking in de regio, van bezoekers en recreanten; met andere woorden, bijdraagt aan de kwaliteit van hun leven. Dat willen wij realiseren door een klimaat te schapen dat uitnodigt tot actieve deelname aan kunst en cultuur, verrijking en vernieuwing. [...] Een belangrijke component is educatie. Immers, educatie legt een belangrijke basis voor de mogelijkheden die mensen hebben om kwaliteit aan hun leven te geven.

Bron: Gemeente Emmen. Tussen zand, veen en wolken: Kadernota kunst en cultuur 2004-2008. Emmen: Gemeente Emmen, 2003.

Cultuur is een wezenlijk onderdeel van modern burgerschap. Deelname door zoveel mogelijk mensen is van cruciaal belang. De toegang tot culturele voorzieningen moet in beginsel voor iedereen mogelijk zijn. De waardering voor bijzondere culturele aspecten van de samenleving komt echter niet vanzelf. Cultuureducatie, ook als education permanente, is daarom van wezenlijk belang.

Bron: Raad voor Cultuur. Spiegel van de cultuur: advies Cultuurnota 2005-2008. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2004.

Cultuureducatie is de hoeksteen van ons cultuurbeleid: daar wordt de basis gelegd voor onze centrale doelstelling: het vergroten van cultuurbereik. Niet voor niets hebben Provinciale Staten uitgesproken dat binnen het Gelderse cultuurbeleid de cultuureducatie in de komende periode extra aandacht dient te krijgen.

Bron: Provincie Gelderland. Verbindingen 2005-2008. Cultuurbeleid Provincie Gelderland. Arnhem: Provincie Gelderland, 2004.

Het Kunstencentrum en de Stedelijke Muziekschool leveren met hun cursusaanbod en kortlopende activiteiten een belangrijke bijdrage aan het amateurveld. Met kortingen zorgt de Muziekschool er bovendien voor dat muziekles ook voor minder draagkrachtigen toegankelijk blijft. [...] Beide instellingen zijn in onze optiek aanvullend op de aanwezige privé-docenten en het verenigingsleven.

Bron: Gemeente Groningen. Beleidsplan Cultuur 2005-2008. Groningen: Gemeente Groningen, 2004.

Om de toekomst van het huidige aanbod en zeker van de basisinfrastructuur veilig te stellen, mede gelet op de vergrijzing en de toenemende culturele diversiteit, is het van belang extra aandacht te besteden aan laagdrempelige cultuureducatie. [...] Cultuureducatie moet bereikbaar en toegankelijk zijn voor grote groepen mensen. Mogelijke financieel, (sociaal) psychologische en fysieke drempels moeten worden geslecht. [...] Instituten voor cultuureducatie waar geïnteresseerden cursussen kunnen volgen, spelen een belangrijke rol.

Bron: Gemeente Eindhoven. Eindhoven innovatieve cultuurstad: visie op kunst en cultuur. Eindhoven: Gemeente Eindhoven, 2004.

Naast de monumenten zijn de amateurs voor ons van wezenlijk belang. Dat mag intussen wel als bekend worden verondersteld. Wij vinden dat kunstbeoefening aan de basis heel breed moet zijn, juist om kunst goed te laten wortelen in onze samenleving.

Bron: N. van Vroonhoven-Kok (CDA). Verslag van een notaoverleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met staatssecretaris van der Laan van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 26 november 2004. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 28989, nr. 16].

Wij vinden vooral cultuur en jeugd belangrijk: de jeugd van nu is de theaterbezoeker van de toekomst, naar wij hopen. [...] Met het kweken van belangstelling voor cultuur en kunst kun je niet vroeg genoeg beginnen, dus extra stimuleren van cultuureducatie [...] en het bevorderen van de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen vinden wij samen met deze staatssecretaris nog steeds erg belangrijk.

Bron: M. Kraneveld (LPF). Verslag van een notaoverleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met staatssecretaris van der Laan van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 26 november 2004. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 28989, nr. 16].

De komende periode zetten wij in op de versterking van de lokale en regionale infrastructuur voor de amateurkunst. We willen regionale servicepunten voor de amateurkunst ontwikkelen, die zichtbaar en herkenbaar zijn voor het plaatselijke amateurveld. Hierbij is een duidelijke rol weggelegd voor de Centra voor Kunsteducatie, die het amateurveld veel te bieden hebben op het vlak van scholing, accommodaties en faciliteiten.

Bron: Provincie Gelderland. Verbindingen 2005-2008. Cultuurbeleid provincie Gelderland. Arnhem: Provincie Gelderland, 2005.

Een bloeiende amateurkunst is belangrijk, natuurlijk in de eerste plaats voor de beoefenaars zelf. Daarnaast verdienen veel professionals hun brood deels in de amateurkunst en de cultuureducatie en leggen zo een relatie tussen amateurs en professionals (bijvoorbeeld de dirigent van een harmonie, de regisseur van een toneelvereniging en de docenten in creativiteitscentra). De professionele kunsten zijn op hun beurt een bron van inspiratie en stimulans voor het amateurveld. Tot slot is de amateur een grote klant van de cultuureducatie en vormen zijn passie, kennis en ervaring een voedingsbron voor deze sector. Hoe breder de basis, hoe hoger de top!

Bron: Provincie Gelderland. Verbindingen 2005-2008. Cultuurbeleid provincie Gelderland. Arnhem: Provincie Gelderland, 2005.

Mevrouw van Vroonhoven hecht zeer aan muziekscholen. Zij vormen een broedplaats voor de amateurskunstenaars. De muziekscholen worden met name bekostigd uit gemeentelijke en provinciale middelen. Lagere overheden kunnen eigenstandig afwegingen maken. Als de rijksoverheid zich sterk maakt voor cultuureducatie, is het niet juist als daarop door de lagere overheden bezuinigd wordt.

Bron: N. van Vroonhoven-Kok (CDA). Verslag van een algemeen overleg [van de vaste commissie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met minister Van der Hoeven en staatssecretaris Van der Laan van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap]. Vastgesteld 29 maart 2005. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 29 800, VIII, nr. 182].

Kinderen in hun jeugd in aanraking brengen met cultuur, maakt dat ze later actieve cultuurgenieters of producenten zullen worden. Dat is een verrijking voor het kind zelf en daardoor uiteindelijk een verrijking voor de samenleving. Bovendien werkt cultuur zo als motor voor onderwijsvernieuwing.

Bron: M. van der Laan (D66), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Rede tijdens Dag van de cultuureducatie, 16 juni 2005.

Culturele vorming is meer dan ooit van belang, nu kinderen en jongeren opgroeien in een maatschappij die zich kenmerkt door enerzijds een culturele overvloed en anderzijds een cultureel tekort.

Bron: Raad voor Cultuur & Onderwijsraad. Onderwijs in Cultuur. Versterking van cultuureducatie in primair en voortgezet onderwijs. Den Haag: Raad voor Cultuur/Onderwijsraad, 2006.

Kunst en cultuur zijn van alle tijden en van alle mensen. [...] Educatie in kunst en cultuur is onontbeerlijk voor de kennis en persoonlijkheidsvorming van leerlingen en hun voorbereiding op een snel veranderende en innovatieve samenleving. Evenzeer is educatie, zowel van jongeren als van volwassenen, een zaak van de culturele instellingen: niet iets extra's maar deel van hun kerntaak.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Cultuureducatie [Voortgangsrapportage Cultuur en School]. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2006.

Zonder af te doen aan de intrinsieke waarde van cultuur ziet het kabinet cultuureducatie steeds meer in relatie tot thema's als de Brede School, burgerschap, culturele diversiteit, sociale cohesie, integratie en de maatschappelijke rol van de school. Kunst en cultuur leveren mensen naast individuele verrijking ook gedeelde sociale ervaringen op. Deze betekenis van cultuur is niet toevallige 'bijvangst'. Een samenleving kan simpelweg niet functioneren zonder kunst en cultuur. Daarom moet je mensen daar zo vroeg mogelijk vertrouwd mee maken. Dat is een rol van ouders maar ook van het onderwijs en culturele instellingen. [...] Cultuureducatie versterkt de onderlinge samenwerking, het respect, de verantwoordelijkheid, tolerantie en waardering van alle betrokkenen. Bovendien verstevigt cultuureducatie, in welke vorm dan ook, het sociale en culturele onderlinge begrip. *Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Cultuureducatie [Voortgangsrapportage Cultuur en School]. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2006.*

Cultuureducatie kan kinderen en jongeren levenslange nieuwsgierigheid en liefde voor cultuur bijbrengen.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Cultuureducatie [Voortgangsrapportage Cultuur en School]. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2006.

Zoals opgemerkt is cultuureducatie niet voorbehouden aan scholen. Buiten schooltijd volgen veel kinderen individuele lessen of groepslessen bij centra voor de kunsten, muziek- of dansscholen, jeugdtheaterscholen, creativiteitscentra, bij particuliere aanbieders of via amateurverenigingen, zoals fanfares, dansgroepen en koren. Ook volwassenen werken op velerlei manieren aan versterking en verbreding van hun culturele uitrusting – individueel of in groepsverband. Vaak om op die manier hun kwaliteiten als amateurkunstenaar op te voeren. Daarnaast volgen veel volwassenen cursussen, gaan ze naar filmhuizen of bezoeken ze lezingen, om kennis en begrip van kunst en cultureel erfgoed te vergroten. [...] De eenzijdige gerichtheid op cultuureducatie voor kinderen en jongeren en cultuureducatie in het onderwijs verdringt de buitenschoolse culturele vorming en de amateurkunst uit beeld. Dat is te betreuren, omdat juist nauwe verbindingen tussen de cultuurlessen op school en de buitenschoolse kunstzinnige vorming en de amateurkunst voor kinderen die op school enthousiast zijn geworden voor een kunstdiscipline of culturele activiteit, de weg openen naar een centrum voor de kunsten, een jeugdtheaterschool of een vereniging van amateurs. De brede school biedt daartoe mogelijkheden. Ook andere vormen van samenwerking tussen onderwijs en cultuur zijn denkbaar. Investeringsen zijn dringend noodzakelijk, zodat educatieve instellingen de kans krijgen zich organisatorisch en inhoudelijk te vernieuwen.

Bron: Raad voor Cultuur. Innoveren, participeren! : advies agenda cultuurbeleid & culturele basisinfrastructuur. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2007.

Het belang van de amateurkunst als vindplaats en kweekvijver voor artistiek talent is meermalen aangetoond. Ieder kind verdient de kans zijn of haar creatieve talent bij zichzelf te ontdekken en te ontwikkelen. Daar zijn zowel individuele belangen mee gemoeid als maatschappelijke. Om die belangen te behartigen zijn laagdrempelige voorzieningen nodig, met een aantrekkelijk aanbod aan activiteiten en cursussen, die kinderen en jongeren de gelegenheid bieden om niet al te ver van huis en op een geschikte manier deel te nemen aan culturele activiteiten.

Bron: Raad voor Cultuur. Innoveren, participeren! : advies agenda cultuurbeleid & culturele basisinfrastructuur. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2007.

Ieder kind verdient de kans zijn creativiteit en authenticiteit te ontwikkelen. Van de overheid mag verwacht worden dat zij zorg draagt voor voldoende voorzieningen waar creatief talent zich onder professionele begeleiding kan ontwikkelen. De afgelopen jaren heeft de overheid vooral geïnvesteerd

in schoolgebonden cultuureducatie voor kinderen en jongeren, [...] terwijl juist stimuleringsmaatregelen nodig zijn om de sectoren amateurkunst en cultuureducatie in staat te stellen een krachtige bijdrage te leveren aan het vergroten van de cultuurparticipatie.

Bron: Raad voor Cultuur. Innoveren, participeren! : advies agenda cultuurbeleid & culturele basisinfrastructuur. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2007.

Het zelf beoefenen en ervaren van cultuur is de basis van het culturele leven. Amateurkunst is hierbij van groot belang. Juist jongeren moeten opgroeien met cultuur, dit legt de basis voor de waardering van en ontvankelijkheid voor cultuur op latere leeftijd. Drempels moeten worden weggenomen, het historisch bewustzijn vergroot. De overheid dient ervoor te zorgen dat iedereen de mogelijkheid krijgt als culturele burger deel te nemen aan de samenleving. [...] Het kabinet heeft in het regeerakkoord een stevige ambitie uitgesproken op het gebied van amateurkunst en cultuureducatie. Het beschouwt een brede culturele basis als een voorwaarde voor de ontplooiing van talent. Hoe vergroten we de deelname aan cultuur en verbreden we deze basis? Het is nodig amateurkunsten beter te ondersteunen, cultuureducatie stevig in het onderwijs te verankeren en de cultuur beter toegankelijk te maken voor iedereen.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Kunst van leven. Hoofdlijnen cultuurbeleid. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2007.

Cultuureducatie blijft de komende jaren een prominente plaats innemen in het onderwijs- en kunstbeleid. Zij brengt jongeren in contact met onderliggende waarden in de samenleving, historische lijnen en leert ze om kunst te waarderen en te beoordelen.

Bron: CDA, PvdA & Christen Unie. Coalitieakkoord tussen de Tweede Kamerfracties van CDA, PvdA en ChristenUnie. 7 februari 2007.

De leden van de CDA-fractie merken op dat het belang van cultuureducatie niet kan worden onderschat: jong geleerd, oud gedaan.

Bron: CDA. Verslag van een schriftelijk overleg [van de commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 30 augustus 2007. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800 VIII, nr. 179].

De leden van de CDA-fractie merken op dat de muziekschool op de achtergrond dreigt te raken. Dit 'instituut' kan (nog steeds) een belangrijke bijdrage leveren aan cultuureducatie, bijvoorbeeld door intensieve samenwerking met de brede school. Of wellicht door docenten van de muziekschool op school lessen te laten verzorgen en daarmee de samenwerking tussen muziekschool en onderwijs te stimuleren.

Bron: CDA. Verslag van een schriftelijk overleg [van de commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 30 augustus 2007. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800 VIII, nr. 179].

[..] wil ik allereerst vaststellen dat Kamer en Kabinet, wat betreft het belang dat aan cultuurparticipatie wordt gehecht, of het nu gaat om cultuureducatie of amateurkunst, op één lijn zitten. Het zelf beoefenen en ervaren van cultuur – en daarmee op jonge leeftijd beginnen – is de basis van het culturele leven.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Verslag van een schriftelijk overleg [van de commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 30 augustus 2007. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800 VIII, nr. 179].

De leden van de CDA-fractie zijn zeer verheugd te vernemen dat de minister het maatschappelijke, educatieve en culturele belang van de amateurkunst, zoals aangeduid in de Kamerbreed ondersteunde motie-Van Vroonhoven, onderschrijft.

Bron: CDA. Verslag van een schriftelijk overleg [van de commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 30 augustus 2007. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800 VIII, nr. 179].

Talentontwikkeling speelt een cruciale rol bij het versterken van cultureel burgerschap. Als vindplaats en kweekvijver van artistiek talent vervult de amateurkunst een belangrijke functie, maar in de eerste plaats biedt de sector amateurs de mogelijkheid op een actieve manier uiting te geven aan hun liefde voor kunst. Kunstonderwijs en cultuureducatie vormen het instrument om iedereen, op school en daarbuiten, kennis te laten maken met de veelzijdigheid van het culturele leven.

Bron: Raad voor Cultuur. Subsidieplan advies 09-12. Amateurkunst en cultuureducatie. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2008.

Niemand is te goed om anderen omhoog te tillen. Elke topcarrière in de kunsten is begonnen met amateurkunst.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Bulletin Cultuur en School, februari 2008.

In de benadering van cultuurparticipatie wordt – gelukkig – tegenwoordig de samenwerking gezocht met het onderwijs, het welzijn, emancipatie, de sport en de wijkontwikkeling. Intensieve deelname door burgers aan cultuur wordt [...] gezien als goed voor iedereen: als individu en als lid van de samenleving. Deze aandacht voor cultuurparticipatie wordt sterk gevoed door een behoefte aan meer binding in de samenleving. In het debat over cultuurbeleid ligt dan al gauw de sleetse discussie op de loer of het beoefenen van kunst nu doel op zich is of middel. De missie van het fonds luidt: 'Iedere Nederlander, te beginnen bij jongeren, komt op termijn actief in aanraking met een cultuurdiscipline'. Het beoefenen van kunst is daarmee – daar kunnen we duidelijk over zijn - in de eerste plaats het doel op zich. Maar dat wil niet zeggen dat die kunstbeoefening niet ook allerlei andere betekenissen heeft: ontspanning, persoonlijke ontwikkeling, gemeenschapszin en gedeelde ervaring, zingeving, tot simpelweg broodwinning aan toe. Cultuurparticipatie is met andere woorden bij uitstek een begrip dat zich niet laat insnoeren in een dogmatisch keurslijf over de *autonomie* van de kunst.

Bron: J.J. Knol, interim-directeur Fonds voor Cultuurparticipatie. Toespraak van Jan Jaap Knol [...] op de bijeenkomst voor gemeenten en provincies op woensdag 17 september 2008 te Utrecht.

Neem bijvoorbeeld cultuureducatie. Ik vind deze van groot belang voor de samenleving, omdat ik het van groot belang vind dat een kind of een jongere ongeacht zijn herkomst of het opleidingsniveau van zijn ouders eenmalig, het liefst zo vaak mogelijk, in aanraking komt met kunst waarmee hij de rest van zijn leven misschien niets doet.

Bron: F. Halsema (Groen Links). Verslag van een wetgevingsoverleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 29 oktober 2008. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 700 VIII, nr. 30].

2 Samenlevingsopbouw en sociale cohesie

2.1 KUNST EN CULTUUR

Meer dan zes miljoen Nederlanders beoefenen in hun vrije tijd amateurkunst. De talloze verenigingen binnen de amateurkunst binden het sociaal-culturele leven in de dorpen en steden van ons land samen.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Cultuur als confrontatie: cultuurnota 2001-2004. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2000.

[...] cultuur is in meer specifieke zin bij uitstek het terrein waar conflicten tussen culturen op vreedzame wijze kunnen worden uitgevochten. [...] In dit opzicht zijn kunsten en erfgoed niet hét bindmiddel van de samenleving, maar de katalysator van ongewapende confrontaties tussen veel verschillende culturele opvattingen en waarden: tussen bijvoorbeeld amateurs en professionals, jonge en oude kunstenaars, allochtone en autochtone kunstenaars, pop en klassiek, beeldende kunstenaars en museumconservatoren.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Ruim baan voor culturele diversiteit. Zoetermeer: Ministerie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2001.

Kunst heeft ook een brede maatschappelijke functie: kunst geeft kleur aan ons leven, inspireert en confronteert ons, kunst leidt tot andere gedachten en leert ons open te staan voor andere, niet-materiële zaken. Tegelijk biedt kunst de mensen de mogelijkheid om zich te uiten, creatief bezig te zijn.

Bron: Provincie Flevoland. Kunstbeleid 2001-2004. Lelystad: Provincie Flevoland, 2001.

De rellen in Den Bosch zouden minder omvangrijk zijn geweest als jongeren zich eens wat meer met cultuur zouden bezighouden. Die constatering doet de Brabantse commissaris van de koningin F. Houben (CDA) in zijn nieuwjaarsboodschap. Een bezoek aan de bibliotheek, het bespelen van een muziekinstrument, het zich intensief bezig houden met theater, vormgeving alle kunstzinnige en culturele uitingsvorming kunnen de 'sociale kloof' in de achterstandsbuurten dichten, denkt Houben. [...] Houben denkt dat veel jongeren best een muziekinstrumenten zouden willen bespelen, maar daarvoor het geld niet hebben. 'Cultuur moet voor iedereen toegankelijk worden', aldus de commissaris van de koningin.

Bron: F. Houben (CDA). Minder rellen door cultuur. Algemeen Dagblad, 2001.

In een tijd van individualisering en ontkerkelijking kan de behoefte aan gezamenlijke culturele ervaringen juist toenemen. Nu de maatschappij sneller en jachtiger wordt, kan het belang van de verdieping en reflectie die cultuur kan bieden, groeien. Kunst voor wie: Er is geen 'hoge' en 'lage' cultuur.

Bron: A. Nicolai (VVD) & H. Dijkstal (VVD). NRC, 26 mei 2001.

Cultuur in het algemeen en kunst in het bijzonder verrijkt het leven. [...] De creatieve bron en gaven die we van God ontvangen, dienen we ten volle tot ontplooiing te brengen. De overheid dient dan ook verantwoorde kunstuitingen te bevorderen.

Bron: SGP. Tot uw dienst. Verkiezingsprogramma 2002-2006. SGP, 2002.

Kunstenaars verrijken het leven door een nieuwe benadering van wat er om ons heen gebeurt. Het is ook belangrijk te koesteren wat kunstenaars in het verleden tot stand hebben gebracht, niet alleen vanwege het historische belang, maar omdat kunst zeggenschap heeft over grenzen van de tijd heen.
Bron: Christen Unie. Verkiezingsprogramma Christen Unie 2002-2006. Christen Unie, 2002.

Cultuur kan mensen verbinden, de sociale cohesie versterken en een waarborg zijn voor het democratisch gehalte van onze samenleving. Cultuur kan een tegenwicht bieden aan het materiële en cultuur kan inspiratie en plezier bieden.

Bron: Christen Unie. Verkiezingsprogramma Christen Unie 2002-2006. Christen Unie, 2002.

Als we praten over normen en waarden, over integratie dan kan cultuur daarin een grote rol spelen. Dan kan cultuur daarin de rol van katalysator vervullen

Bron: C. van Leeuwen (LPF), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Het Financiële Dagblad, 5 oktober 2002.

Het is mijn overtuiging dat de kwaliteit van de kunst alleen goed tot zijn recht komt wanneer zij in vrijheid kan gedijen. Alleen dan kan kunst zijn bijzondere betekenis vervullen, niet alleen als immateriële verrijking van hen die eraan deelnemen, maar ook voor de vergroting van de spankracht van de samenleving als geheel.

Bron: M. van der Laan (D66), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Uitgangspuntenbrief Cultuur. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2003.

Kunst en cultuur geven kracht aan de samenleving. Ze scheppen orde en chaos in het alledaagse leven. Een democratische samenleving organiseert haar eigen kritisch vermogen en creëert daarvoor de kwalitatieve en financiële voorwaarden. In een tijd waarin zich een zekere angst of afkeer ontwikkelt voor het vreemde of onbekende en een groot deel van het maatschappelijk handelen wordt bepaald door het economische rendement ervan, kunnen kunst en cultuur oriëntatiepunten bieden voor waarden met een zekere universele strekking- waarden die betekenis geven, uitdagen en het geheugen levend houden. Een rijk en breed geschakeerd cultureel bestel is een maatschappelijke ambitie die niet kan worden beargumenteerd of gelegitimeerd vanuit materieel rendement, effectiviteit of efficiency.

Bron: Raad voor Cultuur. Vooradvies van de Raad voor Cultuur (2005-2008). Cultuur, meer dan ooit. Inleiding en sectoranalyses. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2003.

Cultuur [...] is vooral een factor die op steeds meer beleidsterreinen betekenis heeft en een belangrijke stimulerende kracht kan zijn.

Bron: M. van der Laan (D66), staatssecretaris Cultuur en Media. Meer dan de som. Beleidsbrief cultuur 2004-2007. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2003.

Cultuureducatie vormt een essentieel onderdeel van de vorming van alle jongeren. Niet in de laatste plaats omdat cultuur mensen kan binden, sociale cohesie versterkt en een waarborg is voor het democratisch gehalte van onze samenleving.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen & C. van Leeuwen (LPF), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Instelling en opdracht taakgroep cultuureducatie in primair onderwijs. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2003.

Het kabinet stimuleert een sterke culturele infrastructuur. Kunst inspireert en draagt bij aan de kwaliteit van de samenleving. Kennismaking met kunst en cultuur is een belangrijk onderdeel van de

vorming van jongeren. [...] De tweeledige doelstelling van het beleid is het waarborgen van een hoogwaardig en divers aanbod van cultuuruitingen en het bevorderen van de publieke belangstelling daarvoor.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2004. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 29 200 hoofdstuk VIII, nr. 2].

[...] dat kunst en cultuur in de stedelijke en provinciale programma's wel degelijk een bijdrage aan maatschappelijke doelen leveren. Kunst hoeft daarbij niet te worden uitgeleverd aan deze maatschappelijke doelen. Het is mogelijk de kunst de kunst te laten binnen de context van welzijn en onderwijs, [...].

Bron: Visitatiecommissie Cultuurbereik. Van jonge mensen en de dingen die gaan komen : rapportage over de jaren 2001 en 2002 door de visitatiecommissie cultuurbereik. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2003.

In het algemeen geldt dat een bloeiende cultuur, goed ingebed in het stedelijk functioneren met uitstraling naar de regio, een belangrijke bijdrage levert aan de sociale cohesie, de economische potentie en de identiteit van de bevolking. Cultuuruitingen leren ons over herkomst, positie en perspectief. In culturele activiteiten kunnen mensen elkaar treffen en opvattingen uitwisselen, dat is belangrijk voor steden en regio's die zoveel verscheiden bevolkingsgroepen herbergen.

Bron: Cultuurconvenant Midden Nederland. Jonge ruimte. Cultuurprofiel Midden Nederland. Convenantpartners: Gemeente Almere, Amersfoort en Utrecht. Provincies Flevoland en Utrecht, 2003.

De samenleving is heterogeen geworden met een risico van verbrokkeling. Cultuur en cultuurparticipatie zijn onmisbaar om sociale cohesie tot stand te brengen en om juist uit de herkenning van verschillen een gevoel van gemeenschappelijkheid te bereiken. Participatie, in essentie sociale cohesie, kan gestimuleerd worden door een gericht cultuuraanbod voor onderscheiden groepen in de samenleving.

Bron: Cultuurconvenant Midden Nederland. Jonge ruimte. Cultuurprofiel Midden Nederland. Convenantpartners: Gemeente Almere, Amersfoort en Utrecht. Provincies Flevoland en Utrecht, 2003.

In grootstedelijke en regionale ontwikkelingen is het zoeken naar sociale cohesie van groot belang. Daarbij spelen kunst en cultuur een eigen rol. Waar veel nieuwe mensen komen wonen en werken zonder lokaal verleden, is cultuur een essentieel en positief bindmiddel.

Bron: Cultuurconvenant Midden Nederland. Jonge ruimte. Cultuurprofiel Midden Nederland. Convenantpartners: Gemeente Almere, Amersfoort en Utrecht. Provincies Flevoland en Utrecht, 2003.

Welke waarden hebben kunst en cultuur voor Rotterdam? Morele waarde: door middel van kunst en cultuur vinden dialoog, debat, bezinning, en nieuwe ideeën plaats, het houdt een samenleving in beweging en draagt bij aan een voortdurende reflectie op de heersende normen en waarden. Sociale waarde: kunst en cultuur geven mensen een identiteit en zijn tegelijkertijd een uitdrukking van de identiteit. Het is een middel om mensen bij elkaar te brengen en kan mensen een gevoel van veiligheid bieden. Educatieve waarde: kunst en cultuur kunnen mensen zicht bieden op hun geschiedenis en op historische ontwikkelingen. Het heeft een actuele waarde en geeft mensen inzicht in belangrijke thema's die in de stad en wereld spelen. Economische waarde: kunst en cultuur kunnen financiële middelen genereren en hebben een spin-off naar andere activiteiten. Denk aan toerisme, de vestiging van bedrijven, en het woon- beleid waarin het aantrekken van mensen met midden- en hogere inkomens een hoge prioriteit heeft.

Bron: Stedelijke Adviescommissie multiculturele stad. De Scheppende vraag: een advies over kunst en cultuur in Rotterdam. Rotterdam, 2003.

Er is te weinig sociale cohesie. Kunst is een communicatiemiddel, dat je een grotere rol zou kunnen laten spelen.

Bron: C. van Leeuwen (LPF), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Kunst kiezen: 'Kunst is communiceren'. Trouw, januari 2003.

Kunst inspireert en draagt bij aan de kwaliteit van de samenleving. Het kabinet stimuleert een sterke culturele infrastructuur.

Bron: Hoofdlijnenakkoord voor het kabinet CDA, VVD, D66: Meedoen, meer werk, minder regels. Mei 2003.

'Cultuur verbindt', omdat cultuur een brug vormt tussen heden en verleden, tussen mensen onderling, tussen jong en oud, tussen de mens en zijn omgeving. Mensen voelen zich verbonden met elkaar en de eigen omgeving; cultuur geeft identiteit. Ook komen mensen in verbinding met zichzelf; cultuur verrijkt en verruimt. [...] cultuur als verbindende factor, die noodzakelijk is voor een blijvende leefbaarheid van een maatschappij.

Bron: Provincie Noord-Holland. Cultuur verbindt. Cultuurnota 2005-2008. Haarlem: Provincie Noord-Holland, 2004.

Een goede culturele infrastructuur draagt bij aan de kwaliteit van de samenleving en het welzijn van de inwoners. Goed gespreide voorzieningen zoals bibliotheken, podia, kulturhusen, tentoonstellingsruimten, musea, filmhuizen, en centra voor cultuureducatie vervullen een belangrijke ontmoetingsfunctie voor de lokale bevolking. ... [deze] voorzieningen dragen bij aan de vitaliteit en de leefbaarheid van stad en platteland en het eigen karakter van de regio.

Bron: Provincie Overijssel. Eenheid Zorg en Cultuur. Sociale actie 2005-2008. Het provinciale beleid op het gebied van jeugdzorg, kunst en cultuur, zorg, maatschappelijke ontwikkeling en integratie. Zwolle: Provincie Overijssel, 2004.

Cultuur is wezenlijk voor onze samenleving. Zo wezenlijk dat alle mensen - en jongeren in het bijzonder - de gelegenheid moeten krijgen om daar kennis mee te maken. [...] Kunst geeft [...] mensen een ruimere blik op hun leven. Ruimer omdat kunst mogelijkheden biedt om gevoelens, gedachten en wereldbeelden uit te drukken. Ruimer ook omdat kennis voer en ervaring met kunst en erfgoed je wereld groter maakt. Door cultuureducatie leren we niet alleen onszelf, maar ook de ander beter kennen. Cultuureducatie draagt zo bij aan een open, nieuwsgierige en respectvolle houding tussen mensen onderling.

Bron: M. van der Laan (D66), staatssecretaris Cultuur en Media. Rede tijdens ledencongres van de Kunstconnectie, 25 november 2004.

Cultuur is voor arm en rijk, voor cultuurliefebbers en voor nieuwelingen op cultureel gebied, voor oorspronkelijke Nederlanders en voor Nederlanders die nog niet zo lang in Nederland wonen. Kunst en cultuur brengt mensen bij elkaar. [...] Toegankelijkheid is daarom heel belangrijk wanneer wij spreken over cultuur. [...] Het maken en ervaren van kunst kan mensen een identiteit geven en een samenhang binnen een groep creëren. Dat is de zogenaamde bounding. Daarnaast brengt het verbanden tussen mensen en groepen tot stand: de zogenaamde bridging. Een van de grootste uitdagingen voor een samenleving is het goed laten verlopen en combineren van bounding en bridging. Cultuur kan hier een cruciale rol in spelen. [...] Goed cultuurbeleid vindt zijn oorsprong al in educatie vanaf de jongste jaren.

Bron: J. Leerdam (PvdA). Verslag van een notaoverleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met de staatssecretaris van der Laan van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 26 november 2004. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 28989, nr. 16].

Er is een sterke noodzaak aan sterke, krachtige, duurzame kunst in onze samenleving vooral omdat in cultureel onzekere tijden de culturele spankracht van ons land bepaald wordt door de kunsten. In economisch onzekere tijden is er niet minder behoefte aan schoonheid en inspiratie maar meer. Als de toekomst van een land en van zijn natie ongewis is, vormen de kunsten de collectieve herinnering en traditie. Misschien is er wel het meeste behoefte aan kunsten gewoon omdat kunst van waarde is. *Bron: F. Halsema (Groen Links). Verslag van een notaoverleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met de staatssecretaris van der Laan van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 26 november 2004. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 28989, nr. 16].*

Ik denk dat het culturele bewustzijn binnen de maatschappij een cruciale factor is, de DNA-factor voor ons allemaal in relatie tot kunst en cultuur. Kunst en cultuur is een factor van betekenis op alle terreinen, in het onderwijs, in onze ruimtelijke omgeving in onze economie. Dat is belangrijk. Het gaat steeds weer om het bewustzijn in die verschillende sectoren van de relevantie en de betekenis van cultuur.

Bron: M. van der Laan (D66), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Verslag van een notaoverleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 26 november 2004. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 28989, nr. 16].

Cultuurbeleid kan bijdragen aan het behalen van bijvoorbeeld economische of sociale doelstellingen. Cultuurbeleid kan helpen bij het geven van antwoorden op vragen in bijvoorbeeld de ruimtelijke ordening (de definiëring van ruimtelijke kwaliteit) en cultuurbeleid kan de culturele dimensie binnen provinciale vraagstukken aanwijzen en verder ontwikkelen. Deze ontwikkelingen zijn op dit moment bij alle provincies zichtbaar. De ontwikkeling van cultuurbeleid in relatie tot economische vraagstukken (creatieve economie, kunstvakonderwijs en vitale steden, culturele bedrijvigheid in het middensegment, kwaliteit van het vestigingsklimaat en vergroten van de innovatieve slagkracht van de provincie). De ontwikkeling van cultuurbeleid in relatie tot ruimtelijke vraagstukken (definiëren en bewaken van ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit, inhoud geven aan ontwikkelingsgerichte planologie, reanimatie van industrieel en agrarisch erfgoed, culturele dimensie in streekplannen, kunst en openbare ruimte). En de culturele dimensie in sociaal beleid (deelname van inwoners aan de samenleving, waaronder kunst en cultuur, en het stimuleren van de kwaliteitsverbetering van die samenleving). Doel is om vanuit de eigen kracht van kunst en cultuur de ontwikkeling in andere domeinen te beïnvloeden en bij te dragen aan het vinden van antwoorden op maatschappelijke vraagstukken waarin de provincie een rol speelt of ambieert. Provincies zijn de aangewezen bestuurslaag om kunst en cultuur in relatie te brengen met andere beleidsthema's en daarop integrale programma's te ontwikkelen.

Bron: IPO, Interprovinciaal Overleg. Pamflet Kiezen in cultuurbeleid. De Provincies. Den Haag: IPO, 2005.

Cultuur heeft [...] allereerst een intrinsieke waarde: de waarde van kunst en cultuur op zich. Hierbij wordt cultuur opgevat als spiegel van de samenleving, als de weerslag op alles wat de mens heeft bedacht en gemaakt en als iets dat grote groepen van de Zeeuwse bevolking inspireert tot actieve en passieve cultuurdeelname. Cultuur in haar vele verschijningsvormen biedt mogelijkheden te genieten, te herkennen of juist te verbazen, te verwonderen of geeft aanleiding tot kritische zelfreflectie. Kunst en cultuur kunnen een maatschappelijke boodschap overbrengen, mensen na laten denken over ethische kwesties, normen en waarden, over onze hedendaagse maatschappij, maar ook puur gemaakt zijn om de kunst op zich: de vormen, de klank of compositie. Cultuur is datgene wat mensen bindt en onderscheidt. Cultuur creëert samenhang, verbinding, diversiteit en dynamiek. Zij geeft het leven een toegevoegde waarde en mensen hun identiteit. [...] Naast een intrinsieke waarde heeft cultuur andere waarden. Door haar eigenheid en uniciteit levert cultuur een belangrijke bijdrage aan

de totstandkoming van sociale samenhang en deelname aan de samenleving (de sociale cohesie). Economisch gezien schept cultuur werkgelegenheid, aantrekkelijke vestigingsfactoren voor mensen en bedrijven en versterkt cultuur het toerisme [...]. De cultuur(historie) van Zeeland is een bron van inspiratie voor de ruimtelijke ontwikkeling en moet aandachtspunt zijn bij het bewaken van de ruimtelijke kwaliteit.

Bron: Provincie Zeeland. Cultuur Continu. Cultuurnota 2005-2008. Middelburg: Provincie Zeeland, 2005.

Cultuur bevordert de maatschappelijke participatie in het algemeen en die van kwetsbare groepen in het bijzonder. Cultuur biedt mogelijkheden om bekende en nieuwe mensen te ontmoeten, om informatie te krijgen of om een gezellig avondje uit te gaan. Deelname aan cultuur en daarmee aan de maatschappij is echter alleen mogelijk, wanneer de voorzieningen daarvoor aanwezig zijn in de naaste woonomgeving van mensen, zowel in de stad als op het platteland.

Bron: Provincie Zeeland. Cultuur Continu. Cultuurnota 2005-2008. Middelburg: Provincie Zeeland, 2005.

Cultuur is een essentiële factor bij het bevorderen van de sociale cohesie binnen de Zeeuwse maatschappij. Vrijwilligerswerk, amateurkunstbeoefening en het bezoeken van culturele activiteiten zijn voorbeelden van de wijze waarop cultuur bijdraagt aan de maatschappelijke participatie en de maatschappelijke bewustwording.

Bron: Provincie Zeeland. Cultuur Continu. Cultuurnota 2005-2008. Middelburg: Provincie Zeeland, 2005.

Cultuur werkt als een magneet [...]. Kunst en cultuur dragen bij aan onze attractieve uitstraling en sterke economische positie van onze stad, maar ook aan de vitaliteit van wijken en buurten waar mensen op een plezierige manier met elkaar samenleven. [...] 'Cultuur is kapitaal' roept [...] associaties op: die van kunst en cultuur als essentieel onderdeel van ieders leven, een onmisbare inspiratiebron voor de uitdrukking van individuele emoties en ontwikkeling van nieuw inzichten. Maar ook: kunst en cultuur als belangrijke middelen om de sociale cohesie te bevorderen en de eigen identiteit van wijk en stad tot uitdrukking te brengen en te versterken. Kunst en cultuur zijn bovendien belangrijk als aanjager van innovatie en economische ontwikkeling. [...] Het cultureel kapitaal van de stad ligt opgeslagen in onze podia, musea, [...] amateurkunstverenigingen en initiatieven gericht op cultuureducatie en publieksbereik. [...] Cultureel kapitaal heeft niet alleen een waarde in zichzelf. Het genereert ook sociaal en economisch kapitaal. Stevig inzetten op cultuur levert veel op. [...] Het creatieve klimaat trekt nieuwe inwoners, bevordert de bedrijvigheid en stimuleert het toerisme.

Bron: Gemeente Utrecht. Cultuur is kapitaal. Cultuurvisie 2005-2008. Utrecht: Gemeente Utrecht, 2005.

Wij vinden een vitaal en gevarieerd cultuurklimaat van groot belang. Kunstuitingen kunnen naar onze mening verschillende waarden en verschillende betekenissen voor mensen en groeperingen hebben. [...]

- Emotionele betekenis voor mensen [...]
- Maatschappijkritische functie [...]
- Sociaal-maatschappelijke functie. Kunst kan ook een middel zijn om sociaal-maatschappelijke doelstellingen te bereiken. Participatie aan kunstprojecten kan er bij mensen die buiten de boot dreigen te vallen toe leiden dat ze weer mee gaan doen of dat hun gevoel van eigen waarde opgevijseld wordt. [...]
- Economische motieven. De culturele sector is van belang voor onze stedelijke economie. [...]

- Kwaliteit van de leefomgeving. Kunst speelt bovendien een belangrijke rol in het leefklimaat en de leefbaarheid van onze stad.

Bron: Gemeente Groningen. In het oog, in het hart. Cultuurbeleid in Groningen, 2005-2008. Groningen: Gemeente Groningen, 2005.

[...] dat cultuur toch vooral gezien moet worden als 'een investering, niet als een kostenpost'. 'Cultuur mag geen sluitpost zijn op begrotingen. Bij sommige provincies is dat nog te veel het geval'.

Bron: M. van der Laan (D66), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Gewenst: evenwichtig cultuurbeleid. Provincies nl, 5(2005), 7.

Cultuur is van groot belang, zowel voor de ontwikkeling van ieder mens als voor de samenleving in haar geheel. Bestedingen van publiek geld aan cultuur hebben een cultureel en een sociaal doel; zingeving en duiding van leven, vernieuwing en geestelijke groei van een maatschappij en de creatie van gedeelde identiteiten.

Bron: A. Gerkens (SP). Oorstrelend en Hartveroverend. Kwaliteit en diversiteit in de Nederlandse Popmuziek. Brief van het lid Gerkens aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Den Haag, 6 september 2005. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2004–2005, 30 231, nr. 1].

De PvdA ziet kunst en cultuur als veel meer dan franje. Kunst en cultuur vervullen een brugfunctie. In onze zeer diverse samenleving is het belangrijk dat mensen samenkomen en elkaar leren kennen. Kunst biedt hiervoor een platform. [...] Samen van kunst en cultuur genieten kan ook een bron zijn van trots, een gevoel geven ergens bij te horen, een besef van identiteit.

Bron: J. Bussemaker (PvdA) & J. Leerdam (PvdA). Kunst maakt het leven mooier en kan mensen bij elkaar brengen. Volkskrant, 8 november 2005.

Het versterken van cultureel burgerschap heeft [...] hoge prioriteit. Burgers hebben een zekere culturele bagage nodig om volwaardig aan de samenleving te kunnen deelnemen.

Bron: Raad voor Cultuur. Innoveren, participeren! : advies agenda cultuurbeleid & culturele basisinfrastructuur. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2007.

De leden van de SP-fractie merken op dat aan creativiteit op tal van maatschappelijke terreinen een niet aflatende behoefte is. De externe effecten van (amateur) kunst- en cultuurbeleid bieden kansen voor bijvoorbeeld integratie, ruimtelijke ordening en de leefbaarheid in wijken. [...] Geconstateerd moet worden dat de tarieven van genoemde instellingen voor veel ouders een te hoge drempel vormen om hun kinderen daar aan deel te laten nemen. Hoopvolle ontwikkelingen, ontplooiingskansen en wellicht talenten gaan zodoende verloren.

Bron: SP. Verslag van een schriftelijk overleg [van de commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 30 augustus 2007. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800 VIII, nr. 179].

Tegelijk kan cultuur verschillen tussen mensen overbruggen, omdat zij net als sport, verbreedert. Cultuur is daarom een belangrijk sociaal bindmiddel.

Bron: Provincie Zuid-Holland. Cultuurplan 2009-2012. Mooi en Meedoen. Méér ruimtelijke kwaliteit en cultuurparticipatie. Den Haag: Provincie Zuid-Holland, 2008.

Het is daarbij onze overtuiging – en wij menen ons daarin inmiddels ook gesteund door de regering – dat cultuur op een positieve manier bijdraagt aan de wijze waarop mensen naar elkaar kijken, aan de sociale cohesie in de maatschappij. Immers, wie kennis neemt van zijn eigen en andermans culturen, stelt zich open voor andere mensen en voor zichzelf.

Bron: Gemeente Rotterdam. In verbeelding van elkaar samen het toneel van de stad zijn. Uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2009-2012. Rotterdam: Gemeente Rotterdam, 2008.

Maar ook het maatschappelijk belang van cultuureducatie vinden wij groot. Wij zijn ervan overtuigd dat cultuureducatie ertoe bijdraagt dat mensen meer kennis krijgen over en begrip voor de cultuur van de ander met wie ze samenleven, wat ten goede komt aan de sociale samenhang in de stad. Het maakt mensen bewust van de culturele waarde van de eigen omgeving en stimuleert mensen zich daarvoor verantwoordelijk te voelen, waardoor het gevoel van gemeenschappelijkheid groeit, de leefbaarheid toeneemt en mensen zich meer thuis gaan voelen in hun omgeving.

Bron: Gemeente Rotterdam. In verbeelding van elkaar samen het toneel van de stad zijn. Uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2009-2012. Rotterdam: Gemeente Rotterdam, 2008.

Als je een wijk wilt opbouwen, zijn kunst en cultuur de instrumenten voor gemeenschapszin.

Bron: J. Klijnsma (CDA), wethouder voor cultuur in Den Haag. Zingen en dansen helpt. Binnenlands bestuur, 11 januari 2008.

Kunst is een middel om cohesie te bewerkstelligen. Daarom moet er een eind komen aan de elitaire benadering van kunst. Er moet juist nieuw publiek worden aangeboord. Het Programmafonds Cultuurparticipatie is daarom van groot belang.

Bron: J. Leerdam (PvdA). Verslag van een algemeen overleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 12 augustus 2008. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 482, nr. 15].

Kunst is niet iets uitsluitend in Amsterdam-Centrum vrijblijvend moet worden aangeboden. Het is goed als zo veel mogelijk mensen met kunst en cultuur in aanraking komen. Per slot van rekening zetten kunst en cultuur mensen aan het denken, brengt ze bij elkaar, kan mensen weerbaar maken. Iedereen in Nederland moet daarom de kans krijgen met kunst en cultuur in aanraking te komen. Kunstinstellingen moeten tot in de haarvaten van onze samenleving te vinden zijn. We moeten daarom investeren in instellingen buiten de Randstad. Maar dan zul je ook uitdrukkelijk moeten denken in termen binnenstad versus buitenwijk. Het culturele leven in een stad zal zich als vanzelfsprekend concentreren in het centrum. Met kunst en cultuur valt - beleidsmatig - echter juist in de buitenwijken een wereld te winnen. Niet alleen omdat daar de mensen wonen en leven die niet automatisch met het culturele leven in aanraking komen, ook omdat de problemen waar men daar mee kampt, zoals het gebrek aan sociale cohesie, met kunst en cultuur te lijf kunnen worden gegaan.

Bron: N. van Vroonhoven-Kok (CDA). Stimuleer de amateurkunst. Volkskrant, 27 oktober 2008 (ingezonden brief).

Wat vind ik dan wel nodig om kunst meer bij de mensen te krijgen? Ik vind op de eerste plaats dat wij de amateurkunst verder moeten uitbouwen. Ik vind bijvoorbeeld ook dat wij de volkscultuur moeten verdiepen, dat wij daarvan werk moeten maken. Ik vind bijvoorbeeld ook dat je moet kijken hoe je gevestigde instellingen ook naar de buitenwijken kunt krijgen. Bij cultuur als beleidsinstrument vind ik dat cultuur gebruikt mag worden – dat mag je echt zo noemen – om mensen bij elkaar te brengen en in het integratiebeleid van dit kabinet.

Bron: N. Van Vroonhoven-Kok (CDA). Verslag van een wetgevingsoverleg [van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 29 oktober 2008. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 700 VIII, nr. 30].

2.2 KUNST- EN CULTUUREDUCATIE

De raden [Raad voor Cultuur en Onderwijsraad] delen het uitgangspunt dat cultuur essentieel is voor de samenleving, voor het individu en voor het onderwijs: als symbool, als zingeving, als bron van vernieuwing of als bron van plezier. Het maatschappelijk belang van cultuureducatie zal, aldus de raden, de komende jaren zelfs nog zwaarder gaan wegen. Ook naar onze mening is cultuureducatie een uitstekend voertuig om leerlingen kennis te laten maken met de grote diversiteit aan cultuuruitingen in ons land. Evenzeer biedt een stevige culturele vorming jongeren een tegenwicht aan het materiële in de hedendaagse informatiemaatschappij.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Vervolgotitie Cultuur en School. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 1999.

De Centra voor de Kunsten dienen in mijn ogen een spilfunctie te vervullen in het culturele leven van een stad, dorp of regio.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Brief van de staatssecretaris van onderwijs, cultuur en wetenschappen aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Zoetermeer, 23 november 1999. [Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26591, nr. 10].

De amateurkunst en de kunsteducatie vormen tezamen een zeer gedemocratiseerde en gevarieerde culturele sector. Ze dragen bij aan de kunstzinnige en persoonlijke ontplooiing van miljoenen burgers en daarmee aan het culturele klimaat en de sociale samenhang in dorpen en steden. De ontwikkeling van de sector amateurkunst en kunsteducatie wil ik in de komende jaren graag stimuleren.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Brief van de staatssecretaris van onderwijs, cultuur en wetenschappen aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Zoetermeer, 23 november 1999. [Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26591, nr. 10].

Muziekscholen zouden voor iedereen toegankelijk moeten zijn. Muziek en jongeren horen bij elkaar en ook dans is daarmee onlosmakelijk verbonden. De overheid heeft de taak deze cultuurvormen te ondersteunen. [...] Als we naar de huidige infrastructuur kijken, moeten we langzamerhand ervan overtuigd zijn dat als we niet in cultuur investeren de maatschappij uit elkaar valt. Cultuur is een bindmiddel. [...] Met het overbrengen van waarden en normen via cultuureducatie kun je mensen laten ervaren dat ze weliswaar individuen zijn, maar ook deel uitmaken van een gemeenschap met de bijbehorende verantwoordelijkheden. [...] Cultuureducatie is meer dan een wekelijks uurtje blokfluitles. Jongeren moeten permanent gevoed kunnen worden.

Bron: F. Houben (CDA). 'Cultuur is de onmisbare zuurstof van deze wereld' : Frank Houben wil meer aandacht voor cultuureducatie. Brabant Cultureel, 50(2001), 7.

Voor de samenhang tussen kunst, cultuur en samenleving is een belangrijke rol weggelegd voor de cultuureducatie, met name voor het Centrum Kunstzinnige Vorming.

Bron: Gemeente Almere. Cultuurnota Almere 2002-2005. Almere: Gemeente Almere, 2001.

Kunst kan verassen, stimuleren en inspireren. Kunst daagt de samenleving uit en houdt deze spiegels voor. [...] Een actieve cultuurpolitiek is erop gericht om creativiteit te stimuleren, onder ander door kunsteducatie [...].

Bron: Groen Links. Overvloed en onbehagen. Verkiezingsprogramma 2002-2006. Groen Links, 2002.

[...] cultuureducatie draait om meer dan cultuur alleen. Er zijn positieve bijkomende effecten [...]. Zoals sociale cohesie in de huidige multiculturele samenleving. Sociale cohesie ontstaat bijvoorbeeld wanneer mensen hun eigen mening kunnen relativiseren en openstaan voor ideeën van anderen.
Bron: W. Sorgdrager, voorzitter Raad voor Cultuur. Cultuurnetwerk Special 2: nieuwsbrief van Cultuurnetwerk Nederland. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland, 2003.

Cultuureducatie kan daaraan bijdragen, doordat het een beter identiteitsbegrip, zelfreflectie, het relativiseren van de eigen ideeën en opvattingen, en het besef van en inzicht in verschillende perspectieven bevordert.

Bron: W. Sorgdrager, voorzitter Raad voor Cultuur. Cultuurnetwerk Special 2: nieuwsbrief van Cultuurnetwerk Nederland. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland, 2003.

Cultuureducatie heeft een reikwijdte die het culturele terrein overstijgt. Zo kan cultuureducatie een wezenlijke bijdrage leveren aan identiteitsbegrip, zelfreflectie, het relativiseren van de eigen ideeën en opvattingen, besef en inzicht in verschillende perspectieven en daarmee tot betere communicatie tussen de verschillende culturen in Nederland. Door in de cultuureducatie verbanden te leggen tussen verschillende disciplines en culturen kunnen autochtone en allochtone leerlingen bewust worden gemaakt van de verschillende mogelijke invalshoeken, benaderingen en perspectieven. En daarmee kan cultuureducatie bijdragen aan de sociale cohesie in de huidige multiculturele samenleving.
Bron: Raad voor Cultuur. Advies cultuureducatie. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2003

Cultuureducatie levert een bijdrage aan verwezenlijking van een centrale doelstelling uit het hoofdlijnenakkoord: Meer mensen die meedoen.

Bron: M. van der Laan (D66), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Meer dan de som. Beleidsbrief cultuur 2004-2007. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2003.

Cultuur is van groot belang, zowel voor de ontwikkeling van ieder mens als voor de samenleving in zijn geheel. [...] Het onderkennen en beschermen van de intrinsieke waarde van cultuur als maatschappelijk instituut is noodzakelijk, om haar rol in de samenleving te garanderen.

Bron: SP. Eerste weg links, Actieprogramma SP 2003-2007. SP, 2003.

Cultuur kan ook op een andere manier veel betekenen voor de samenleving: het draagt – bijna terloops – bij aan maatschappelijke intergratie. Wanneer kinderen culturele vakken actief beoefenen, dan vinden integratie en synergie op een natuurlijke manier plaats [...]. Cultuureducatie gaat over de overeenkomsten en de verschillen. Cultuureducatie gaat over herkenning van het vertrouwde en erkenning van het vreemde. Cultuureducatie gaat over ideeën, over het cultureel erfgoed en de kunsten. En cultuureducatie leert kinderen wat het betekent om te leven in Nederland, in Europa, in de wereld – maar ook in de eigen buurt of stad. Cultuureducatie gaat dus over de wereld om ons heen en over onze identiteit, onze smaak en de keuzes die onze positie ten opzichte van anderen bepalen. In uw State of the Art wijst u er terecht op dat kunstonderwijs inhoudelijk moet aansluiten bij - en een spiegel moet zijn van - onze gemêleerde samenleving. Het lijkt me dat daarin voor u, de beroepsdocenten en de educatieve instellingen, een belangrijke rol is weggelegd. U heeft de expertise en het inzicht om deze trends, die verschillende culturele geluiden op te pikken. En ze vervolgens te helpen integreren in het kunstonderwijs.

Bron: C. van Leeuwen (LPF), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Toespraak door staatssecretaris van cultuur, C. van Leeuwen tijdens de Muziekeducatie tweedaagse, georganiseerd door De Kunstconnectie, 5 april 2003.

[Waarom vindt de wethouder cultuureducatie zo belangrijk?] Het is ontspannend, educatief, draagt bij aan de persoonlijke ontplooiing en bevordert de verbondenheid in de gemeenschap. Daarnaast dragen culturele voorzieningen bij aan een goed en aantrekkelijk woon- en werkklimaat.

Bron: H. Boerboom (VDG-plaatselijke partij), wethouder cultuur Oss. Nieuwsbrief Cultuurnet[net]werk, 3, 2004.

Kunst kan ook een middel zijn om sociaal-maatschappelijke doelstellingen te bereiken. Participatie aan kunstprojecten kan er bij mensen die buiten de boot (dreigen te) vallen toe leiden dat ze weer mee gaan doen of dat hun gevoel van eigenwaarde opgevijseld wordt. [...] De activiteiten van het Kunstencentrum, de Muziekschool en de Openbare Bibliotheek hebben een bindende functie in wijken en buurten. Kortom: participatie aan kunst-activiteiten als een zingevende, zinvolle en leuke invulling van de vrije tijd.

Bron: Gemeente Groningen. Beleidsplan Cultuur 2005-2008. Groningen, Gemeente Groningen, 2004.

Ik vind dat je een klimaat moet hebben waarbij alle kinderen in principe in aanraking moeten kunnen komen met cultuur, met alle vormen van cultuur. [...] Ik vind kunst en cultuur net zo belangrijk als sport. Een vakleerkracht voor gymnastiek, maar voor 'kunst' een kunstenaar onbetaald in de klas zetten? Wat mij betreft niet, ik vind dat uit den boze, pure onderwaardering. Kunst en cultuur dragen bij aan de emotionele en creatieve ontwikkeling van het kind. [...] amateurkunst is belangrijk voor de hele culturele infrastructuur. [...] Het is natuurlijk ook belangrijk voor de sociale cohesie. Denk aan die kinderen. Zij leren dat je met elkaar iets doet, dat je rekening houdt met elkaar, dat je discipline moet opbrengen, en dat je daarmee ook nog eens plezier hebt samen.

Bron: W. Sorgdrager, voorzitter Raad voor Cultuur. Kiezen in cultuurbeleid. De Provincies. Den Haag: IPO, 2005.

Cultuur betreft mensen bij het maatschappelijk debat en (zo) bij de samenleving als geheel. Cultuureducatie ondersteunt dit door begrip en inzicht in cultuur te vergroten. Cultuureducatie is zo de basis van ons cultuurbeleid; dit beleid verdient daarom versterking. Cultuureducatie richt zich niet alleen op jongeren binnen het onderwijs, maar op alle leeftijdsgroepen.

Bron: Provincie Gelderland. Verbindingen 2005-2008. Cultuurbeleid provincie Gelderland. Arnhem: Provincie Gelderland, 2005.

Het waarborgen van de toegang tot kunst en cultuur voor alle bevolkingsgroepen is een belangrijke taak van de overheid. [...] Een groot deel van onze budgetten gaat juist naar instellingen die een doorsnede van de Groninger bevolking bedienen, zoals [...], het Kunstencentrum en de amateurverenigingen. Door de subsidie kunnen de instellingen lagere prijzen rekenen en blijven de activiteiten voor de meeste mensen betaalbaar.

Bron: Gemeente Groningen. In het oog, in het hart. Cultuurbeleid in Groningen, 2005-2008. Groningen: Gemeente Groningen, 2005.

Door kinderen en jongeren via school in aanraking met cultuur te brengen, treedt [...] een proces van omgekeerde socialisatie op: ouders raken via hun kinderen geïnteresseerd in cultuur. Bijvoorbeeld doordat hun kinderen een optreden verzorgen, of de door hen gemaakte kunstwerken exposeren, waarbij de ouders als publiek worden uitgenodigd.

Bron: Commissie Cultuurbereik. Van Stolling naar stroming. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2007.

Het zelf beoefenen van kunst in verenigingsverband bevordert het groepsgevoel en saamhorigheid. Daarbij, kunstbeoefening, of dat nu drama, muziek of tekenen is, is belangrijk voor de sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen. Zij leert kinderen om te gaan met hun emoties en maakt hen

creatief. We willen een innovatieve samenleving, dan moet je jonge mensen ook leren creatief te zijn.
Bron: N. van Vroonhoven-Kok (CDA). Stimuleer de amateurkunst. Volkskrant, 27 oktober 2008 (ingezonden brief).

3 Economische groei

3.1 KUNST EN CULTUUR

Kunst en cultuur vormen een belangrijke pijler voor een gezonde en vitale ontwikkeling van een stad. Een rijk cultureel stadsleven, met kunst als onderdeel daarvan, is goed voor de sociale samenhang en de kwaliteit van de samenleving. Daarnaast dragen kunst en cultuur ook bij tot de economische bedrijvigheid van een stad en wordt het imago van de stad in belangrijke mate bepaald door haar culturele uitstraling. [...] Er kan alleen sprake zijn van een leefbare stad als er tegelijkertijd wordt gebouwd aan economische, sociale én culturele voorzieningen.

Bron: Gemeente Almere. Cultuurnota Almere 2002-2005. Almere: Gemeente Almere, 2001.

Een rijk geschakeerd cultureel leven dat burgers in staat stelt ervaringen met elkaar te delen, bindt en versterkt een samenleving, ook in sociaal en economisch opzicht. Daarom is juist in tijden waarin het economisch minder voor de wind gaat een actief en alert cultuurbeleid onmisbaar; een beleid waarin alle mogelijkheden tot samenwerking, integratie en synergie met verwante beleidsterreinen, andere overheidsinstanties, het bedrijfsleven en andere particuliere bondgenoten worden benut. [...] In een steeds kleiner wordende wereld, met steeds meer op elkaar lijkende markten, groeit cultuur uit tot een van de factoren die het verschil uitmaken.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Enveloppebrief OCW. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2002.

Cultuur is van belang voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat en voor het aantrekken van toerisme.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Enveloppebrief OCW. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2002.

Het is de taak van de overheid de vrijheid van de kunst te waarborgen, en er tegelijkertijd voor te zorgen dat de betekenis ervan voor de samenleving zo goed mogelijk wordt benut. Want een bloeiende cultuur draagt bij aan het creatief en innovatief vermogen van de samenleving, de ondernemingszin, het aanzien van ons land en heeft ook een samenbindend vermogen. [...] In die toegevoegde waarde voor de samenleving is de rechtvaardiging gelegen voor de ondersteuning van kunst en cultuur.

Bron: M. van der Laan (D66), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Uitgangspuntenbrief Cultuur. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2003.

Cultuur is een economische groeisector van formaat. [...] Creativiteit is een cruciale productiefactor in de kenniseconomie [...].

Bron: M. van der Laan (D66) staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Meer dan de som. Beleidsbrief cultuur 2004-2007. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2003.

Cultuur draagt bij aan nationaal prestige en een reputatie van creativiteit, ondernemingszin en beschaving. Bedrijven nemen het culturele klimaat van een stad mee in hun beslissing zich ergens te vestigen. Werknemers vinden het op hun beurt belangrijk dat de stad waarin ze werken een hoogwaardig cultureel aanbod biedt.

Bron: M. van der Laan (D66) staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Meer dan de som. Beleidsbrief cultuur 2004-2007. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2003.

In het algemeen geldt dat een bloeiende cultuur, goed ingebed in het stedelijk functioneren met uitstraling naar de regio, een belangrijke bijdrage levert aan de sociale cohesie, de economische potentie en de identiteit van de bevolking. Cultuuruitingen leren ons over herkomst, positie en perspectief. In culturele activiteiten kunnen mensen elkaar treffen en opvattingen uitwisselen, dat is belangrijk voor steden en regio's die zoveel verscheiden bevolkingsgroepen herbergen.

Bron: Cultuurconvenant Midden Nederland. Jonge ruimte. Cultuurprofiel Midden Nederland.

Convenantpartners: Gemeente Almere, Amersfoort en Utrecht. Provincies Flevoland en Utrecht, 2003.

Waar veel nieuwe mensen komen wonen en werken zonder lokaal verleden, is cultuur een essentieel en positief bindmiddel. Omvang en aanbod van culturele voorzieningen blijken ook een belangrijke economische vestigingsfactor [...].

Bron: Cultuurconvenant Midden Nederland. Jonge ruimte. Cultuurprofiel Midden Nederland.

Convenantpartners: Gemeente Almere, Amersfoort en Utrecht. Provincies Flevoland en Utrecht, 2003.

Cultuur kan mensen scherpen in belangrijke eigenschappen. Eigenschappen die voorwaarde zijn voor een gekwalificeerde beroepsbevolking in onze huidige kennissamenleving.

Bron: C. van Leeuwen (LPF), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Speech Den Haag, 15 april 2003.

Cultuur houdt de mensen in de stad.

Bron: T. Gispen (Leefbaar Utrecht). VNG-Magazine, 19 september 2003.

Daarnaast heeft cultuur indirecte economische effecten: een levendig cultureel klimaat stimuleert de vestiging van bedrijven en trekt talent aan. Erfgoed versterkt het toerisme. Cultuur is goed voor het innovatief vermogen.

Bron: M. van der Laan (D66), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Brief van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, aan de Tweede Kamer, 2 november 2004.

Consequenties Motie Verhagen voor Cultuur [ACB/2004/52441].

Er gaat veel geld om in bestedingen aan theaterbezoek, filmbezoek, grote festivals, enzovoort. De vele duizenden Zeeuwen die een amateurkunst beoefenen, besteden een aanzienlijk bedrag aan instrumenten, kostuums en andere materialen. Heel wat mensen verdienen hun brood met cultuur, bijvoorbeeld de docenten die amateurkunstenaars onderrichten, de mensen die in de theaters of bioscopen werken of alle werknemers in het uitgebreide netwerk van bibliotheken. Een gevarieerd en bijzonder culturaanbod is bovendien een belangrijke vestigingsfactor. [...] Cultuur weegt mee als vestigingsfactor voor mensen en bedrijven en bevordert op deze manier de werkgelegenheid. Wij zien cultuur ook vanuit dit oogpunt als een belangrijke factor voor de Zeeuwse economie.

Bron: Provincie Zeeland. Cultuur Continu. Cultuurnota 2005-2008. Middelburg: Provincie Zeeland, 2005.

Een brede basis voor cultuur is om velerlei redenen van belang. [...] omdat het de dynamiek in de samenleving ten goede komt en omdat creativiteit en innovatie goed zijn voor onze economie.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Brief van de minister van onderwijs, cultuur en wetenschap aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Den Haag, 21 december 2006.

Een bloeiende cultuur draagt bij aan het creatief en innovatief vermogen van de samenleving, de ondernemingszin, het aanzien van een gemeente, en heeft een samenbindend vermogen. Aan het culturele klimaat van een gemeente kan worden afgemeten wat de morele standaard is van de burgers. Cultuur geeft een afspiegeling van normen, waarden en tradities, die in een gemeenschap

leven. Het streven naar een brede cultuurparticipatie, het belang dat gehecht wordt aan lokale profilering door middel van cultuurbeleid, de inbedding van cultuureducatie in het onderwijs en de toegenomen belangstelling voor het cultureel erfgoed, dragen ertoe bij dat in gemeenteland de visie op cultuurbeleid expliciet geformuleerd wordt.

Bron: Gemeente Woudenberg. Nota Cultuurbeleid 2007-2010. Woudenberg: Gemeente Woudenberg, 2007.

Het mes van de creatieve-stad-gedachte snijdt namelijk aan twee kanten:

- 1 Investeren in creatieve opleidingen, werkplaatsen, productie huizen, netwerken, podia en evenementen zet Arnhem als aantrekkelijke, dynamische centrumstad op de kaart.
- 2 Het doordacht positioneren van dergelijke functies op plekken in de stad schept kansen voor het verbeteren van het woon- en leefklimaat in wijken en stimuleert de sociale samenhang en maatschappelijke participatie.

Om met de woorden van de auteurs van de Atlas voor gemeenten 2007 te spreken:

- cultuur zorgt voor individuele waardering en ontwikkeling;
- cultuur emancipeert, integreert en bevordert sociale cohesie;
- cultuur is trekt nieuwe bedrijven en inwoners aan;
- cultuur stimuleert toerisme.

Laat deze aspecten nu precies de hoofdthema's zijn van het huidige akkoord van de Arnhemse coalitiepartijen: Iedereen doet mee.

Bron: Gemeente Arnhem. Haalbaarheidsonderzoek Cultuur in Rijnboog Projectleiding Gemeente Arnhem. Arnhem: Gemeente Arnhem, 2007.

Cultuur heeft in de eerste plaats een intrinsieke waarde die van belang is voor de ontwikkeling van individuen en voor de samenleving als geheel. Daarnaast draagt een bloeiende cultuur bij aan het creatief en innovatief vermogen van de samenleving, de ondernemingszin, de fysieke inrichting en het aanzien van Nederland. Cultuur heeft ook een samenbindend vermogen. Dit samenbindend vermogen geldt in het bijzonder voor het erfgoed. Het culturele erfgoed vormt de neerslag van onze gedeelde cultuur en geschiedenis. Participatie aan cultuur draagt bij aan een zelfbewustzijn dat onmisbaar is in een multiculturele samenleving. In de toegevoegde waarde voor de samenleving ligt tevens mede de rechtvaardiging voor de ondersteuning van kunst en cultuur.

Bron: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Prestaties van de cultuur- en mediastelsels. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2008.

Cultuur en creativiteit zijn van groot belang voor de moderne kenniseconomie. [...] Een behoorlijk cultureel voorzieningenniveau heeft ook indirecte economische effecten: het draagt bij aan de aantrekkelijkheid van steden voor toeristen en voor de (toekomstige) creatieve klasse van de stad als managers, ingenieurs, ondernemers, professionals, enzovoorts. Op die manier dragen in het bijzonder cultureel erfgoed en podiumkunsten bij aan lokale economische groei en werkgelegenheid. Uit de effectrapportage voor Utrecht Culturele Hoofdstad van Europa worden met name veel positieve economische effecten verwacht in relatie tot werkgelegenheid en vastgoedwaarde.

Bron: Provincie Utrecht. Cultuur is kracht. Ontwerp cultuurnota 2009-2012. Utrecht: Provincie Utrecht, 2008.

Cultuur en culturele participatie spelen een cruciale rol bij het bevechten en bereiken van burgerschap en maatschappelijke participatie. Het is aan de overheid om dat te faciliteren en te stimuleren. Voor de periode tot en met 2012 onderscheiden wij daarom drie belangrijke beleidsthema's waar wij via programma's op willen gaan inzetten: cultuurparticipatie, cultuur en school, en internationalisering. Dit zijn geen onbekende thema's; ook in voorgaande cultuurplannen stonden deze onderwerpen op de

agenda. Terecht, want zij kunnen bijdragen aan de belangrijkste vraagstukken waar Rotterdam zich voor gesteld ziet: de sociale en economische versterking van de stad. Om die bijdrage te kunnen leveren is het nodig te investeren in een goed functionerende culturele sector en een bloeiend cultureel klimaat. Daarnaast speelt cultuur een rol in relatie tot de ontwikkeling van de stad in ruimtelijke zin.

Bron: Gemeente Rotterdam. In verbeelding van elkaar samen het toneel van de stad zijn. Uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2009-2012. Rotterdam: Gemeente Rotterdam, 2008.

Een goed cultuur en artistiek klimaat draagt ertoe bij dat mensen graag in een stad willen wonen, werken en verblijven. Die investering betaalt zich uiteindelijk uit.

Bron: R. Grashoff (Groen Links), wethouder Participatie en Cultuur van Rotterdam. Volkskrant, 27 september 2008.

Politiek en beleidsmakers zouden minder bang moeten zijn kunst en cultuur als beleidsinstrument in te zetten. Natuurlijk heeft cultuur een intrinsieke waarde, en zou er zonder topinstellingen geen bloeiend cultureel leven zijn, maar kunst en cultuur kunnen goed gebruikt worden om beleidsdoelstellingen te realiseren. Dit kabinet wil mensen bij elkaar brengen, culturen laten integreren en jongeren van de straat houden. Daarbij is cultuur van eminente waarde voor een innovatieve, creatieve samenleving. Sterker: erkenning van kunst en cultuur in het overheidsbeleid zal tot gevolg hebben dat cultuur meer en zal bereiken. Dat komt dan ook het traditionele culturele leven ten goede. Cultuur moet vanuit de samenleving zelf komen.

Bron: N. van Vroonhoven-Kok (CDA). Stimuleer de amateurkunst. Volkskrant, 27 oktober 2008 (ingezonden brief).

De minister zet in op internationalisering en talentontwikkeling. Met deze intrinsieke benadering van Kunst (met een grote 'K') doe je de cultuursector onvoldoende recht. Het zou winst zijn als de minister en zijn collega's kunst en cultuur zouden gebruiken om hun eigen beleidsdoelen te realiseren, of dat nu op het terrein van integratie, jeugdbeleid, veiligheid, toerisme of ruimtelijke ontwikkeling is.

Bron: N. van Vroonhoven-Kok (CDA). Stimuleer de amateurkunst. Volkskrant, 27 oktober 2008 (ingezonden brief).

3.2 KUNST- EN CULTUUREDUCATIE

Naar verwachting zal de komende jaren het algemene belang van cultuureducatie nog zwaarder wegen. De samenleving ontwikkelt zich in een hoog tempo tot een informatiemaatschappij. [...] Om een weg te kunnen vinden in de omvangrijke informatiestromen is culturele vorming meer dan ooit belangrijk. Onze maatschappij ondergaat een snelle technologische ontwikkeling en heeft te maken met een toenemende globalisering en internationale concurrentie. Voor het individu lijkt zich dit te vertalen in een steeds grotere nadruk op het arbeidzame deel van het leven. Het onderwijs richt zich daarbij steeds meer op het kwalificeren voor de arbeidsmarkt en minder op de individuele ontplooiing van leerlingen en de voorbereiding op het burgerschap. Cultuureducatie kan aan deze ontwikkeling tegenwicht bieden. [...] Cultuureducatie kan de sociale cohesie versterken door het ontwikkelen van een gemeenschappelijk kennisbestand.

Bron: Raad voor Cultuur & Onderwijsraad. Gezamenlijk advies cultuur en School, deel II. Den Haag: Raad voor Cultuur/Onderwijsraad, 1998.

Cultuureducatie, ook buiten de muren van de school, stimuleert belangrijke kwaliteiten: spontane creativiteit, het oefenen in verbeeldingskracht en associatie- en onderscheidingsvermogen. Daaraan is behoefte in de wetenschap, het bedrijfsleven en bij de overheid.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Verslag van een schriftelijk overleg [met de vaste commissie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen], vastgesteld 7 februari 2000. [Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26591, nr. 14].

Bij deelname aan het maatschappelijk leven wordt in toenemende mate ook een actieve en kritisch - constructieve bijdrage gevraagd. De moderne samenleving wordt niet alleen gereguleerd door sociaal-economische factoren, maar ook door politiek-ideologische en sociaal-culturele factoren. Ideaaltypisch betekent dit dat naast werknemerschap en ondernemerschap ook de volgende ontplooiingsdimensies van belang zijn: [...]

- burgerschap (deelname aan het democratisch proces en het kunnen voldoen aan de verplichtingen maar ook het kunnen gebruiken van de voorzieningen op het gebied van welzijn, zorg en cultuur); [...]
- aan zinvolle vrijetijdsbesteding kunnen doen (culturele activiteiten) [...].

Bron: Onderwijsraad. Verkenning Samen Leren Leven. Verkenning onderwijs, burgerschap en gemeenschap. Den Haag: Onderwijsraad, 2002.

Cultuureducatie kan bijdragen aan een creatief arbeidspotentieel.

Bron: Provincie Groningen. Stroomversnelling. Cultuurnota 2005-2008. Groningen: Provincie Groningen, 2004.

4 Persoonlijke ontwikkeling

4.1 KUNST EN CULTUUR

Cultuur is essentieel voor de samenleving en voor het individu, als symbool, als zingeving, als bron van vernieuwing of als bron van plezier. [...]. Cultuur als instrument speelt een rol bij het verwezenlijken van brede vormingsdoelen als sociale redzaamheid, tolerantie en maatschappelijke betrokkenheid. Met elkaar kijken naar toneel, dansen, luisteren naar muziek of samenwerken aan een productie zijn activiteiten die het welbevinden van jongeren en het onderlinge begrip bevorderen.

Bron: T. Netelenbos (PvdA) & A. Nuis (D66). Cultuur en School. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 1996.

Kunst en cultuur bezitten het vermogen de fantasie te stimuleren, de nieuwsgierigheid te prikkelen en zin en betekenis te geven aan ons handelen en doen.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Vervolgotitie Cultuur en School. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 1999.

Het is van cruciaal belang voor de samenleving maar ook voor de kunsten zelf om te investeren in aanbod van, voor en door de jeugd. Kunst stimuleert de fantasie en prikkelt de nieuwsgierigheid van jonge mensen. Kinderen moeten wegwijs worden gemaakt in de vele schoonheden die het leven en de kunsten in het bijzonder hebben voortgebracht. [...] Zo wordt een tegenwicht geboden voor de economisering, verzakelijking en commercialisering van de samenleving.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Cultuur als confrontatie: uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2001-2004. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2000.

Het culturele klimaat is essentieel als kwaliteitsfactor: cultuur geeft kleur aan ons leven, inspireert ons en confronteert ons met onszelf; cultuur zet ons op andere gedachten en leert ons open te staan / respect te hebben voor het andere, het verleden en het ondenkbare. Tegelijk biedt cultuur aan mensen de mogelijkheid zich te uiten, creativiteit te ontwikkelen, zich te organiseren en actief te zijn, op ontdekkingstocht te gaan. [...] Cultuur kan ook een tegenhanger zijn voor de verzakelijking van de maatschappij en ons op die manier een spiegel voorhouden.

Bron: Provincie Gelderland. Cultuurnota 2001-2004. Arnhem: Provincie Gelderland, 2001.

Onderwijs, cultuur en wetenschap hebben een waarde op zich: ze stellen Nederlandse burgers in staat het beste uit zichzelf te halen.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Enveloppebrief OCW. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2002.

Culturele bagage is onmisbaar bij de persoonlijke ontwikkeling van kinderen, jeugd en jongvolwassenen.

Bron: M. van der Laan (D66), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Meer dan de som. Beleidsbrief cultuur 2004-2007. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2003.

Kennismaking met kunst en cultuur is een belangrijk onderdeel van de vorming van jongeren.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2004. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 29 200 hoofdstuk VIII, nr. 2].

Kinderen hebben het recht om deel te nemen aan culturele en creatieve activiteiten. Kunst en cultuur bindt mensen, geeft mogelijkheden tot expressie, daagt uit tot vernieuwing en het verleggen van grenzen. Ook voor jeugdigen vinden wij het belangrijk dat zij met cultuur in aanraking komen.

Bron: Provincie Drenthe. Contourennota Mensen in het middelpunt. Provinciale sociale agenda 2005-2008. Assen: Provincie Drenthe, 2004.

Cultuur is belangrijk. Het beoefenen van cultuur draagt bij aan het gevoel van identiteit, schoonheid, zingeving, waardering en respect voor het verleden, het andere, enz. Bovendien kan cultuur inspireren, onderhouden, onderscheiden, de blik verruimen en aan het denken zetten. Cultuur roept emoties en reacties op. Kortom: cultuur beweegt!

Bron: Provincie Drenthe. De kunst van het combineren. Cultuurnota Provincie Drenthe 2005-2008. Assen: Provincie Drenthe, 2005.

Omdat kunst en cultuur veel zeggen over onze samenleving en zijn verleden, omdat het de mogelijkheid biedt om onszelf uit te drukken en te communiceren met anderen, moet elk kind de kans krijgen om op een goede manier kennis te nemen van kunst en cultuur. Net zo goed als van rekenen en taal, en al die andere aspecten die voor een volledige ontplooiing en goed functioneren in de samenleving van belang zijn.

Bron: Provincie Gelderland. Verbindingen 2005-2008. Cultuurbeleid provincie Gelderland. Arnhem: Provincie Gelderland, 2005.

Cultuur levert een waardevolle bijdrage in de ontwikkeling van kinderen en jongeren: het kennismaken met en beter leren kijken naar verschillende cultuuruitingen betekent ondermeer het leren omgaan met een veelheid aan waarnemingsmogelijkheden en menselijke levensvormen. Deze bewustwording en waardering van de eigen omgeving in al haar verschijningsvormen heeft een bewezen effect op ondermeer het normbesef en de taalontwikkeling.

Bron: Provincie Zeeland. Cultuur Continu. Cultuurnota 2005-2008. Middelburg: Provincie Zeeland, 2005.

[Gevraagd naar het belang van kunst en cultuur:] In een globaliserende wereld hebben mensen heel veel behoefte aan roots. [...] Cultuur houdt je wakker, het houdt je bij de les, het is soms confronterend, soms ook gewoon alleen maar leuk.

Bron: R. Bandell (PvdA), burgemeester Dordrecht. Kiezen in cultuurbeleid. De Provincies. Den Haag: IPO, 2005.

Als je jonge mensen tot ontwikkeling brengt, dan is dat niet alleen een kwestie van kennis en ook niet alleen een kwestie van vaardigheden, maar het gaat ook om het hart, het gaat om emoties. Kortom het onderwijs moet heel de mens ontwikkelen en ik heb altijd gevonden dat kunst, cultuur in de bredere zin van het woord, daar een hele specifieke rol in kan vervullen.

Bron: J. Wallage (PvdA), burgemeester van Groningen. Culturele en kunstzinnige vorming gescand. Kunst- en cultuurscan voor de stand van zaken op school. Kunstzone, september 2006, 9.

Een brede basis voor cultuur is om velerlei redenen van belang. Omdat het mensen de kans biedt zich te uiten en te ontplooien [...].

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Brief van de minister van onderwijs, cultuur en wetenschap aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Den Haag, 21 december 2006.

Actieve deelname aan het culturele leven is een belangrijke voorwaarde voor de ontplooiing van mensen: hun talent, hun geestelijk leven, hun expressie en hun samen leven. Het prikkelt de

creativiteit, houdt mensen een spiegel voor en inspireert. Het is daarom belangrijk dat mensen in aanraking komen met cultuur en er liefst actief aan deelnemen. Te beginnen met de schoolgaande jongeren, want jong geleerd is oud gedaan.

Bron: Provincie Zuid-Holland. Cultuurplan 2009-2012. Mooi en Meedoen. Méér ruimtelijke kwaliteit en cultuurparticipatie. Den Haag: Provincie Zuid-Holland, 2008.

4.2 KUNST- EN CULTUUREDUCATIE

[...] De verwachting is dat vanuit de samenleving steeds meer een beroep zal worden gedaan op deze instellingen [...]. Door de invoering van het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) in havo/vwo en vmbo zal met name vanuit het onderwijs een toenemende vraag ontstaan naar op maat gesneden diensten en producten van deze instellingen. Daarnaast groeit bij amateurkunstenaars, vooral ook bij jongeren en allochtonen, de behoefte aan verbreding en vernieuwing van het aanbod van de lokale en provinciale instellingen.

Bron: Raad voor Cultuur. Advies landelijke structuur cultuureducatie en amateurkunst. Den Haag: Raad voor Cultuur, 1999.

Ten slotte is er zowel vanuit het onderwijs als vanuit de amateurkunst sprake van een groeiende vraag naar dienstverlening door de Centra voor de Kunsten. Hun vermogen om op deze en andere culturele en maatschappelijke behoeften in te spelen, dient te worden vergroot.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Brief van de staatssecretaris van onderwijs, cultuur en wetenschappen aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Zoetermeer, 23 november 1999. [Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26591, nr. 10].

Met cultuureducatie willen we een bijdrage leveren aan de individuele ontplooiing en de ontwikkeling van talent. Niet omdat kunst zo'n aardig tijdverdrijf is, maar omdat het mensen helpt in de ontwikkeling van hun identiteit, intelligentie, zintuiglijke functie's, motorische vaardigheden en omdat het hen een relatie tot omgeving en traditie verschaft. Cultuureducatie omvat dan ook meer dan kennismaking met kunst, het opdoen van ervaringen met de verschillende kunstdisciplines en het aanleren van creatieve vaardigheden. Even belangrijk is het verwerven van inzicht, het overdragen van achterliggende waarden en ideeën. Daarbij hoort het aankweken van openheid, nieuwsgierigheid en belangstelling voor de pluriformiteit van het culturele leven in de stad, voor andere culturele uitingsvormen en nieuwe artistieke expressiemogelijkheden. Dat daarmee ook de samenleving gebaat is, spreekt haast vanzelf.

Bron: Gemeente Amsterdam, afdeling Kunst & Cultuur (DWA). Nota Cultuureducatie 2000-2004. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, 2000.

Cultuureducatie is ook in andere opzichten van betekenis. Het stimuleert de ontwikkeling van cognitieve vaardigheden, draagt bij aan het verantwoordelijkheidsbesef en heeft een positieve invloed op zelfbewustzijn en de ontwikkeling van normen en waarden.

Bron: Gemeente Tilburg. Kadernota cultuur 2001-2004. Tilburg: Gemeente Tilburg, 2000.

Nederland beschikt over een behoorlijk dekkend aanbod van muziekscholen, dat primair in stand wordt gehouden met gemeentelijke subsidies. De meerwaarde van deze muziekscholen als gesubsidieerde voorziening wordt door de VNG vooral gezien in de samenhang in functies die de muziekscholen kunnen aanbieden: verkennend aanbod, vocaal/instrumentaal onderwijs, ondersteuning van ensembles, koren, orkesten, kortlopende cursussen, inzet voor het basisonderwijs en dienstverlening aan het reguliere onderwijs.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA) & K. Adelmund (PvdA), staatssecretarissen Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Vragen gesteld door de leden der Tweede Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2001-2002, Aangangsel, 923].

Temidden van een explosief groeiend aanbod van entertainment en gepopulariseerde cultuur is het zaak dat burgers kritische vermogens ontwikkelen of behouden om te herkennen wat echt waardevol is en wat niet. Interesse wekken voor kunst en cultuur, scherpen van het waarnemings- en beoordelingsvermogen en oog houden voor kwaliteit, vergen ook in de komende periode aandacht en inspanning. De sleutel tot succes is educatie. Belangstelling voor cultuur is an acquired taste: het moet worden aangeleerd en ontwikkeld.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Brief van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Zoetermeer, 30 november 2001. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2001-2002, 27 432, nr. 43]

Cultuureducatie vormt een essentieel onderdeel van de vorming van alle jongeren. [...] Om cultuureducatie een optimale kans te bieden, zijn nieuwe allianties nodig tussen culturele instellingen, kunstcentra en scholen.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Enveloppebrief OCW. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2002.

Consensus over het belang van cultuureducatie voor de opleiding van jonge mensen. Wat betekent dat? Dat betekent dat cultuureducatie bijdraagt aan de artistieke ontwikkeling en culturele vorming van alle jongeren, ongeacht hun opleidingsniveau.

Bron: R. van der Ploeg (PvdA), staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Toespraak van dr. F. van der Ploeg staatssecretaris van Cultuur, ter gelegenheid van de Kunstconnectie, een nieuwe branchevereniging voor educatie en participatie in de kunsten. 30 mei 2002, te Utrecht, Stadsschouwburg.

De Centra voor de Kunsten kunnen ook een rol spelen in het kader van de bredeschoolactiviteiten.

Bron: Raad voor Cultuur. Vooradvies van de Raad voor Cultuur (2005-2008). Cultuur, meer dan ooit. Inleiding en sectoranalyses. Den Haag: Raad voor Cultuur, 2003.

Cultuureducatie is een actieve interventie in de groei en een verrijking voor een persoon of een groep. Door cultuureducatie worden mensen in staat gesteld om bijzondere culturele ervaringen op te doen.

Bron: W. Sorgdrager, voorzitter Raad voor Cultuur. Cultuurnetwerk Special 2: nieuwsbrief van Cultuurnetwerk Nederland. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland, 2003.

Kunst en cultuur hebben een sterk voedend en, wat nog belangrijker is, opvoedend en educatief karakter. Ieder kind heeft minimaal recht op één uur cultuureducatie in de week.

Bron: Leefbaar Nederland, Het verkiezingsprogramma – definitief. Leefbaar Nederland, 2003.

Kunst en cultuur zijn onmisbaar in onze samenleving. Zij stimuleren de creativiteit, nieuwsgierigheid en onderscheidingsvermogen. Bovendien vergroten kunst en cultuur de samenhang in de gemeenschap. [...] Omdat kunst en cultuur mensen veel moois hebben te bieden, moet ieder kind daarvan kunnen leren genieten. Het is voor alle kinderen van groot belang dat instellingen als bijvoorbeeld muziekscholen en bibliotheken toegankelijk én betaalbaar zijn.

Bron: Partij van de Arbeid. PvdA Manifest 2003-2006. PvdA, 2003.

De gemeente erkent het belang van activiteiten op het vlak van kunstzinnige vorming vanwege de positieve bijdrage daarvan aan het welzijn van de mensen in het algemeen. Aan de participatie van de jeugd op dit terrein wordt grote waarde gehecht aangezien dit de persoonlijke ontplooiing en creativiteit van de jeugd bevordert alsmede de onderlinge sociale contacten.

Bron: Gemeente Hof van Twente. Deelnotitie 02. Kunstbeoefening door amateurs en kunstzinnige vorming. Goor: Gemeente Hof van Twente, 2003.

[...] cultuureducatie is goed voor kinderen en jongeren. [...] Wie zich verdiept in kunst en cultuur wordt automatisch met zichzelf geconfronteerd. [...] Een leven waarin culturele uitingen een rol spelen is voller en kansrijker dan een leven dat bepaald wordt door wedijver om succes en erkenning.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Toespraak van minister van der Hoeven bij de uitreiking van het visitatierapport Actieplan Cultuurbereik te Den Haag, op 15 april 2003.

Weinig bindt beter dan gezamenlijk iets bereiken en het plezier in cultuur dat je samen beleeft. Cultuureducatie gaat over de overeenkomsten en de verschillen, over herkenning van het vertrouwde en erkenning van het vreemde, over historisch besef, over de publieke ruimte, over ons erfgoed en over de kunsten. Het leert kinderen wat het betekent om te leven in Nederland, in Europa – maar ook in de eigen buurt. Cultuureducatie gaat niet alleen over de wereld om ons heen, maar ook over onszelf – ónze identiteit, ónze smaak en de keuzes die ónze positie ten opzichte van anderen bepalen. Wie zich verdiept in kunst en cultuur wordt automatisch met zichzelf geconfronteerd.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Toespraak van minister van der Hoeven, Den Haag, 15 april 2003.

Het is belangrijk voor kinderen en jongeren om de waarde van kunst en erfgoed te leren kennen. En vaardigheden daarin te verwerven. Maar cultuureducatie heeft daarnaast ook een belangrijke toegevoegde waarde. Het draagt bij aan een bloeiend cultuurleven. Het kan bijdragen aan de modernisering van het onderwijs. En het versterkt cognitieve en sociale vaardigheden van kinderen en jongeren. [...] Ook de onderwijsraad onderschrijft dat cultuureducatie belangrijke kwaliteiten stimuleert. Ik noem er een paar: spontane creativiteit, het oefenen van verbeelding, associatie en onderscheidingsvermogen. Daaraan is behoefte in de wetenschap, het bedrijfsleven en bij de overheid.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Speech door minister van der Hoeven bij jaarlijkse bijeenkomst Cultuur en School in het Centraal Museum te Utrecht, op 19 juni 2003.

Cultuureducatie draagt ertoe bij dat iedereen de verschillende facetten van cultuur die hij in het dagelijks leven tegenkomt, kan onderkennen, interpreteren en begrijpen. De expliciete bewustwording van de culturele omgeving bevordert de ontplooiing van ieder mens.

Bron: K. Weeda, algemeen secretaris van de Raad voor Cultuur. Rede tijdens Dag van de cultuureducatie, 16 juni 2005.

Kunst- en cultuurbeoefening hebben, naast hun intrinsieke waarde, een belangrijke bindende werking, met name voor de jeugd. Zo zie ik interessante mogelijkheden om door middel van kunstbeoefening jongeren met problemen te motiveren om hun leven een positieve draai te geven.

Bron: R. Plasterk (PvdA), minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Brief van de minister van onderwijs, cultuur en wetenschap aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Den Haag, 21 december 2006. [Tweede Kamer, 30 800 VIII, nr. 89].

Zingen geeft je natuurlijk (in eerste plaats) veel plezier, maar spelenderwijs leert het je ook iets. Ik noem concentratie. Je presenteren, leren bewegen en je staande houden op een podium. Samen tot een goed product leren komen. Analytisch vermogen, creativiteit, en geduld. Eigenschappen die je op alle terreinen van het leven nodig hebt.

Bron: M. van der Hoeven (CDA), minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Toespraak door minister Van der Hoeven bij de start van Kunstfactor in Utrecht, 10 januari 2007.

Vervolgens geven de leden aan in de brief van de minister aandacht voor ouderen te missen. Alleen al de vergrijzing vraagt om een heel breed opgezet actieprogramma. Juist voor ouderen kan kunstbeoefening een vitale manier zijn om aan het leven vorm en inhoud te geven.

Bron: CDA. Verslag van een schriftelijk overleg [van de commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 30 augustus 2007. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800 VIII, nr. 179].

De leden hebben reeds gemeld dat het betrekken van het onderwijs bij actieve kunstbeoefening van groot belang is. Amateurkunst is echter niet leeftijdsgebonden en vormt voor een groter wordende groep senioren een belangrijke en nuttige tijdsbesteding. Het kan vanuit de intrinsieke waarde een belangrijke bijdrage leveren aan het bevorderen van sociale contacten en is in die zin een probaat middel tegen vereenzaming.

Bron: CDA. Verslag van een schriftelijk overleg [van de commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap], vastgesteld 30 augustus 2007. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800 VIII, nr. 179].

Wij vinden het van groot belang om alle Rotterdamse jongeren te laten ervaren en te leren waar het bij kunst om gaat en wat zij er zelf aan kunnen hebben, ook in relatie tot anderen; om jongeren aan de hand van het Rotterdamse erfgoed meer zicht te geven op de eigen identiteit, bij voorkeur door verbindingen te leggen met hun directe omgeving leiden kunsteducatie en erfgoededucatie tot meer en betere persoonlijke ontwikkelingsmogelijkheden en een groter gevoel van eigenwaarde.

Bron: Gemeente Rotterdam. In verbeelding van elkaar samen het toneel van de stad zijn. Uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2009-2012. Rotterdam: Gemeente Rotterdam, 2008.

Studiecentrum Cultuurnetwerk Nederland

Voor iedereen die vanuit zijn studie of beroep te maken heeft met kunst- en cultuureducatie is het studiecentrum van Cultuurnetwerk Nederland van belang. In het centrum van Utrecht vindt u een uitgebreide en unieke collectie publicaties over kunst- en cultuureducatie.

COLLECTIE

Naast talloze monografieën bevat de collectie circa 175 binnenlandse en buitenlandse (vak)tijdschriften, vele lesmethoden, les- en projectmaterialen voor zowel basis- als voortgezet onderwijs, handboeken, naslagwerken en onderzoeksrapporten. Een aparte collectie is de instellingendocumentatie van centra voor de kunsten en van landelijke onderwijs- en culturele instellingen. Deze omvat naast jaarverslagen en beleidsplannen ook nota's van landelijke, provinciale en gemeentelijke overheden. Materialen uit de instellingendocumentatie zijn ter plekke te raadplegen, maar zijn niet te leen.

OPENINGSTIJDEN

Het studiecentrum is voor publiek geopend op maandag van 13.30 tot 17.00 uur en van dinsdag tot en met vrijdag van 9.30 tot 17.00 uur. Raadpleeg de website van Cultuurnetwerk Nederland, www.cultuurnetwerk.nl, of bel, 030-236 12 00 voor afwijkende openingstijden in verband met feestdagen en vakantieperioden.

CATALOGUS ON LINE: WWW.CULTUURNETWERK.NL > PRODUCTEN & DIENSTEN > BIBLIOTHEEKCATALOGUS

De catalogus van het studiecentrum is op internet te raadplegen. Publicaties zijn op verschillende wijzen te vinden in de catalogus. Ook geeft de catalogus on line informatie of een publicatie aanwezig is of uitgeleend.

LENEN

De meeste materialen zijn te leen en kunnen per post aan u toegestuurd worden. Indien u wilt lenen moet u ingeschreven zijn bij het studiecentrum. Voor het inschrijven is een identiteitsbewijs (paspoort, rijbewijs, Europees identiteitsbewijs) alsmede een recent afschrift van uw giro- of bankrekening (vanwege de adresgegevens) noodzakelijk. Aanmelding als lid is ook schriftelijk mogelijk. Stuur met uw aanmelding een kopie van uw identiteitsbewijs en van een recent giro- of bankafschrift mee.

LEDEN

Personen en instellingen kunnen lid worden van het studiecentrum. Leden betalen geen leengeld voor materialen en krijgen 50 procent korting op literatuurselecties. Bovendien ontvangen leden gratis *Zicht op...*

Een lidmaatschap kost voor particulieren € 20,50 per jaar en voor instellingen en scholen € 34,50 per jaar. Een lidmaatschap kan op elk moment ingaan en wordt jaarlijks stilzwijgend verlengd. Opzeggingen (alleen schriftelijk) dienen voor 1 december van het nieuwe kalenderjaar in het bezit te zijn van Cultuurnetwerk Nederland.

COLOFON

Zicht op... de waarde van kunst- en cultuureducatie is een uitgave in de serie *Zicht op...* van Cultuurnetwerk Nederland.

Hoofdredactie: Marie-José Kommers

Verzameling en selectie citaten: Cultuurnetwerk Nederland, in samenwerking met Kunstconnectie.

Productie

Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht

Drukwerk

&producties bv

Cultuurnetwerk Nederland

Ganzenmarkt 6

Postbus 61

3500 AB Utrecht

Telefoon 030-236 12 00

Fax 030-236 12 90

E-mail info@cultuurnetwerk.nl

Internet www.cultuurnetwerk.nl

Zicht op... is gratis voor leden van het studiecentrum van Cultuurnetwerk Nederland. Deze uitgave is in pdf-formaat kosteloos beschikbaar op www.cultuurnetwerk.nl. Geïnteresseerden kunnen ook tegen betaling van de verzend- en administratiekosten een exemplaar bij Cultuurnetwerk opvragen, zolang de voorraad strekt.

Eerdere nummers van *Zicht op...* op www.cultuurnetwerk.nl (een selectie):

Ontwikkelingen in museumeducatie

Een onderzoeksagenda cultuureducatie

Reggio Emilia

Cultuureducatie in de bve-sector

Talentontwikkeling en cultuureducatie

Kunstvakken in de vernieuwde tweede fase

Brede school en cultuureducatie

Kunst en maatschappij

Ruim zes jaar onderzoek cultuureducatie 2000-2006

Jongeren en cultuurdeelname

Het nieuwe leren en cultuureducatie

Gemeentelijk en provinciaal beleid

Cultuureducatie in de nieuwe onderbouw

Cultuureducatie en basisonderwijs: beleid en praktijk

Beleidsonderzoek Cultuur en School

Samenwerking in de cultuureducatie

© Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht, 2008

